

ANKÂ-YI MAŞRIK'A GÖRE HACI BEKTAŞ VE AHİ EVRAN'IN OSMANLI DEVLETİ'NİN KURULUŞUNDAKİ ROLLERİ*

*M. Fatih KÖKSAL**

ÖZET

“Üsküdarlı Hâşim Baba” olarak tanınan Celvetî ve Bektaşî şeyhi Mustafa Hâşim Efendi'nin (1717-1782) *Ankâ-yı Maşrik* adlı eseri, Osmanlı Devleti'nin kuruluşuna dair başka kaynaklarda yer almayan ilginç bilgileri ihtiva etmektedir. *Ankâ-yı Maşrik*, esas itibarıyla “cifr” ilmine ve bu meyanda bazı sayıların önemine dair küçük bir risale olmakla beraber içinde Osmanlı Devleti'nin kuruluşuyla ilgili, merkezinde Hacı Bektaş-ı Veli, Ahi Evran-ı Veli ve Şeyh Edebali üçlüsü ile Osman Gazi'nin bulunduğu bir “rüya” ve bu rüyanın sonuçlarını “Bektaşî” bakışıyla yorumlayan oldukça önemli bilgileri içermektedir.

Ankâ-yı Maşrik'ta Mevlânâ'nın Selçuklu-Moğol ilişkisine dair tutumu ve bu tutumun oluşumuna dair Bektaşî rivayeti de dikkat çekicidir. *Ankâ-yı Maşrik* aynı zamanda Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda Hacı Bektaş Veli'nin şahsında Bektaşîlerin, Ahi Evran'ın şahsında Ahilerin rolünü öne çıkarması bakımından da kayda değer tespitler içermektedir. Eserin mihverini oluşturan “rüya” hikâyesinin *Vilâyetnâme* ve Hacı Bektaş'a dair mevcut diğer menkabelerde geçmediği gibi Ahi Evran hakkındaki mekabevi-efsanevi yazılı-sözlü bilgiler arasında da yer almaması, eseri orijinal kılmakta ve bu manada değerini arttırmaktadır.

Bu makalede, *Ankâ-yı Maşrik* tanıtıldıktan sonra, eserde anlatılan ve benzerlerinden çok farklı olan “rüya rivayeti”nin tarihle örtüşebilirliği gerek Hacı Bektaş Veli, gerekse Ahi Evran açısından “Değerlendirme” başlığı altında ayrı ayrı irdelenmiş, kitabın ilgili bölümünün tenkitli metni ve sadeleştirilmiş şekli eklenmiştir. Çalışmada ayrıca Hacı Bektaş'ın ölüm tarihine dair ulaşılan yeni verilerle bu mesele etraflı olarak değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Ankâ-yı Maşrik*, Hâşim Baba, Hacı Bektaş, Ahi Evran, Şeyh Edebali, Osmanlı'nın kuruluşu

ACCORDING TO ANKA-YI MASHRIQ, THE ROLES OF MYSTICS IN THE FOUNDATION OF OTTOMAN EMPIRE

ABSTRACT

At the first glance, mystical works seem to mention exclusively mysticism itself, however they also carry some worthwhile information for history. *Anka-yı Mashriq* is one of those that belongs to the Bektashi and Jalvati sheikh Mustafa Hashim Efendi (1717-1782) known as “Hashim Baba of Uskudar”. In this paper I will introduce *Anka-yı Mashriq* that is a literary work involves noteworthy and unique knowledge concerning Ottoman Empire's foundation.

*Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.

* Prof. Dr., Ahi Evran Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, El-mek: mfkoksal@gmail.com

Although Anka-yı Mashriq is a small booklet on “science of jifr”, the cypher, it involves significant knowledge about the foundation of Ottoman Empire through a “dream” including Othman Gazi and the triad of Hacı Bektash Veli, Akhi Evran Veli and Sheikh Edebalı by means of Mustafa Hashim Efendi’s interpretation with “Bektashi” perspective.

In the Anka-yı Mashriq, the attitude of Mewlana toward the Mongol-Seljuk relations and the Bektashi narrative about the formation of it are remarkable. It also contains valuable knowledge of significant findings in terms of emphasizing the role of Bekthasis and Akhis in Hacı Bektash Veli and Akhi Evran’s personalities.

In this study, after introducing of Anka-yı Mashriq, the overlapping of “the dream narrative” with the real history itself is analyzed one by one in terms of both Hacı Bektash and Ahi Evran’s perspectives in the part of “Evaluation”. This case, is also tried to be evaluated under the light of new information on Hacı Bektash’s date of death. Besides, the critical edition of some relevant sections of the manuscript and simplified translation of the text are aslo given.

Key Words: Anka-yı Mashriq, Hashim Baba, Hacı Bektash, Akhi Evran, Sheikh Edebalı, the foundation of Ottoman Empire

GİRİŞ

Ankâ-yı Maşrık, Üsküdarlı Hâşim Baba diye bilinen şair ve mutasavvıf Mustafa Hâşim Efendi’nin (1717-1782) küçük bir risalesidir. Celvetiye tarikatının Hâşimiye kolunun kurucusu olan Hâşim Baba, sonradan Bektaşîliğe meyletmiş, önce Mısır’da Kaygusuz Abdal Bektaşî Tekkesi şeyhi Hasan Baba’ya intisap, bilahare Hacıbektaş’a gelerek dört yıl bu tekkeye hizmet etmiştir. Soyunu Safiyyüddîn Erdebîli kanalıyla Hz. Ali’ye dayandıran Hâşim Baba “çok yönlü şahsiyeti sebebiyle bir yerde karar kılmamış ve her grup tarafından genellikle dışlanmış. Bu yüzden ne Bektaşîler’e Bektaşîliğini ne de Celvetîler’e Celvetîliğini kabul ettirebilmiştir. (Yılmaz 1997: 406)” Dîvân’ından¹ başka, melâmete dair bazı risaleleriyle çeşitli zamanlarda kendisine vaki olan tecellileri anlattığı, cifr ilmi ve ebced hesabıyla geleceğe ait birtakım bilgiler verdiği mensur *Varidât*’ı ve yine *Varidât*’ta işlenen konulara benzer muhtevalı *Ankâ-yı Maşrık* adlı bir başka mensur eseri vardır. Bunlardan başka Niyâzi-i Mısırî’nin *Devriye-i Arşîye*’sine zeyil olarak yazdığı doksan dört beyitten müteşekkil küçük bir de mesnevisi vardır (Yılmaz 1997: 407).²

20 civarında yazma nüshası bilinen Ankâ-yı Maşrık, nüshalara göre değişiklik gösteren yaklaşık 20 varak civarında bir risaledir. Eserine, Muhyiddin İbnü’l-Arabî’nin “şaşırtan anka” anlamına gelen *Ankâ-yı Muğrib* adlı eserini Ankâ-yı Mağrib kabul ederek ona bir nevi nazire olmak üzere “Ankâ-yı Maşrık” (Doğu’nun ankası) adını verdiği söylenmekteyse (Yılmaz 1997: 407) de risalede bunu açıkça ifade eden bir kayıt yoktur. Ancak;

“*Seyyid-i sâdât el-muhakkikîn Hazret-i Şeyh Muhyiddîn İbni ‘Arabî -kuddise sırruhû- ve eşref-i te’lifâtlarından ‘Ankâ-yı Muğrib*³ *nâm te’lifâtlarında bu sırrı ‘ayân ve beyân eyler.*” cümlesinden zımnen böyle bir çıkarım mümkün olabilir.

Eser, esasında Muhyiddin İbni Arabî’den temelini alan harf simgeciliğinin sırlarını izah etmek amacıyla yazılmıştır. Hâşim Baba’ya göre bu bilgi bir ‘sırlar ilmi’ (ilm-i esrâr), bu sırlar ulvî sırlar’dır (esrâr-ı ‘ulyâ) ve bu sırrın emaneti artık Anadolu’dadır. Böylece bu “ulvî sırlar”ın sahibinin kendisi olduğunu ima eden Hâşim Baba, eserine 12 sayısının önem ve değerinden İslâm ve Osmanlı tarihinden pek çok örnek vererek başlar. Ankâ-yı Maşrık, bölüm başlıklarıyla veya başka şekilde belirlenmiş bölümlere ayrılmamış olmakla birlikte ana hatlarıyla üç kısımdan oluşmaktadır. İlk bölüm burada kısmen değindiğimiz harflerin esrarına ve cifr ilmine dair bilgiler ve verilen bilgilerin yazara göre ispatı sayılan örneklerle dolu yaklaşık 10

¹ Çok sayıda yazma nüshası bulunan Hâşim Baba Dîvânı üzerine iki yüksek lisans tezi hazırlanmıştır: Ergün 2000; Kayacan 2002.

² Hâşim Baba’nın hayatı ve eserlerinin nüshaları için bkz.: Yılmaz 1997; Cunbur 2004.

³ Bizim görebildiğimiz 10 kadar nüshanın hiçbirinde bu eser adı harekeli olmadığı için müellifin muradının “Ankâ-yı Muğrib” mi yoksa “Ankâ-yı Mağrib” mi olduğunu bilemiyoruz.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/9 Summer 2014

varaklık bölümdür. İkinci bölüm olarak ise yazımızın konusunu teşkil eden Osmanlı Devleti'nin kuruluşuna dair rivayetin aktarıldığı kısım addedilebilir. Eserin son bölümü de yine ilk kısımdaki bilgilerin devamı mahiyetindeki kısımdır. Böyle bakılınca ikinci bölüm, eserin esas mevzuuyla doğrudan ilgisi bulunmayıp kitaba adeta monte edilmiş intibai vermektedir. Konumuz doğrudan bu eserini tanıtımı olmadığı için eserin muhtevasının teferruatına girmeden konumuza geçelim.⁴

Osmanlı Devleti'nin kuruluşuna dair, bir Melâmî-Bektaşî şairin, bir Bektaşî babasının görüşleri, onun şahsında bu zümrenin de konuya dair inanışlarını temsil etmesi bakımından önemlidir. Burada zikredilen olayların tarihî kaynaklarla ve döneme dair diğer eserlerle ne derece örtüştüğünün irdelenmesine ileride değinmek üzere, bizim eserin ikinci bölümü olarak nitelediğimiz yaklaşık üç varaklık kısımda Osmanlı kroniklerinde ve kuruluşa dair kaynaklarda yer almayan bu hadiseyi kısaca özetleyelim.⁵

Mevlânâ Celâleddin-i Rumî'yi kendisine “ata” edinen Selçukluların son hükümdarı Alâaddin'in çocuğu olmadığı için saltanatın geleceğini görüşmek üzere Karaman eyaletindeki şeyhleri bir araya getirir. Mevlânâ, Alâaddin'in o toplantıda bulunanlardan “Baba” adlı birini⁶ kendisine “ata” edindiğini duyunca çok kızar ve Selçuklu saltanatının dizginlerini Tatar'a (Moğollar'a) teslim etmeye karar verir. Bunun üzerine Hacı Bektaş-ı Veli, Ahi Evran ve Şeyh Edebalı⁷ bir araya gelirler. Hacı Bektaş, Mevlânâ'nın artık meczup olduğunu, meczup ve mecnun olanlara yakınlığın devlete daima zarar getireceğini söyler. Bu üç eren, saltanatın başına Osman Gazi'nin geçmesinin uygun olduğu hususunda görüş birliğine varırlar. Buna itiraz eden 40 kişi yok edilir. Hacı Bektaş, Ahi Evran ve Şeyh Edebalı Allah'a bu hususta çok dua ve niyazda bulunurlar. Üç eren Osman Gazi'yi çağırarak ona istihareye yatmasını söylerler. Bir çadırda istihareye yatan Osman Gazi rüyasında beline Hacı Bektaş'ın bir kudret kuşağı, Ahi Evran'ın ise süslü bir kılıç kuşattığını; bir güneşin Şeyh Edebalı'nın koynundan doğup kendi koynuna girdikten sonra göbeğinden çıkan bir ağacın büyüyerek doğudan batıya bütün dünyayı kuşatacak şekilde dal budak saldığını görür. Sonra gaipten “*Ey Osman otur!*” nidasını işitir. Kible yönünde bir büyük cami zuhur eder. Yine gaipten “*Ey Osman, kalk ve bak!*” hitabı gelir. Bu hitabın şiddeti Osman Gazi'yi uyandırır. Saltanat Allah tarafından Osman Gazi'ye rüya âleminde emanet edilmiştir. Biraz sonra bu üç Allah dostu Osman Gazi'nin rüya gördüğü çadıra girerler. Hacı Bektaş-ı Veli ona kudret kemeri, Ahi Evran kılıç kuşatır. Şeyh Edebalı da kızı Şerife'yi Osman Gazi'yle evlendirir; böylece rüya gerçeğe dönüşmüş olur.⁸

Ankâ-yı Maşrık'ta zikredilen hadiselerden, daha önce de muhtelif yayınlarda bahsedilmişse de, bu çalışmalarda konuya sadece bir yönüyle ve yüzeysel yaklaşımış ve metnin bilimsel neşri de yapılmamıştır.

Tespit edebildiğimiz kadarıyla Ankâ-yı Maşrık'ta geçen bu hadiseden ilk bahseden Ali Emîrî Efendi'dir. Osmanlılarda padişahların kılıç kuşanma geleneği hakkında bilgi verdiği bir yazısında, bu geleneğin kaynağı olarak nitelediği Ankâ-yı Maşrık'taki rüya olayına geniş yer veren Ali Emîrî, zengin dipnotlarıyla eserin ilgili bölümünün uzun sayılabilecek bir özetini verir (1336: 463-473). Ali Emîrî'nin “*Osman Gazi hazretlerine kılıç kuşatmak mes'alesi yalnız Ankâ-yı Maşrık kitabında görülmüş olmayıp daha bazı menâkıbnâmelerde ve müteferrik kitaplarda görülmekte ise de bunların en kıymetli aksâmını şeyh-i müşârun ileyh hazretleri Ankâ-yı Maşrık'ına derc eylemiş olduğundan bu bâbda diğer eserlerden bahsetmeğe lüzûm bırakmamıştır.*” (1336: 466) demek suretiyle eserin önemine dikkat çekmiştir.⁹

Daha sonra Rızâ Nûr, *Türk Tarihi*'nin üçüncü cildinde esere kısaca değinir (1342: 252). Hilmi Ziya [Ülken] de “Anadolu'da Tarihinde Dinî Rûhiyât Müşâhedeleri” başlıklı yazı dizisinin Hacı Bektaş'a tahsis ettiği üçüncü bölümünde (1344) Mevlevîlerle Bektaşîler arasındaki münasebetlere değinirken bahsettiği Ankâ-yı Maşrık'tan birkaç paragrafı da makalesine aktarmıştır. Hilmi Ziya, Ankâ-yı Maşrık'ın başında

⁴ Eserin bütünü hakkında daha geniş bilgi için bkz. Soyzer 2005.

⁵ Ankâ-yı Maşrık'ın konumuza ait bölümünün orijinal metni ve metnin sadeleştirilmiş şekli makalenin sonundadır.

⁶ Görebildiğimiz diğer nüshalarda “Baba” olarak geçen bu kişinin adı sadece İBB Atatürk Kitaplığı K 6812 numarada kayıtlı nüshada “Baba-yı Muhammed” olarak geçmektedir.

⁷ Türkçe bir birleşik isim olan bu kelimeyi Arap-Fars telaffuzuyla “Edebalı, Edebalı veya en yaygın şekliyle Edebâlî” olarak okuyup yazmanın doğru olmadığı düşüncesindeyiz. Bu sebeple bu ad yazı boyunca “Edebalı” olarak geçecektir.

⁸ Bundan sonra Hâşim Baba'nın kendi zamanına gelene kadar bütün Osmanlı padişahlarının bunu bir gelenek hâlinde devam ettirdiklerine dair, yaklaşık bir varaklık bir değerlendirmesi vardır.

⁹ Ali Emîrî'nin bu yazısında, eserin ilgili bölümünün girişinin, Mevlânâ ile ilgili kısım zikredilmeksizin “Selçuklu saltanatında çöküşün görülmeye başlanmasıyla ‘herkes başı çaresine düştü.’ (Ali Emîrî 1336: 466)“ şeklinde özetlenerek geçilmesi ile Osmanlıların seyid ve şerif soyundan geldiğinin bu esere dayanarak delillendirilmesi dikkat çekmektedir.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/9 Summer 2014

anlatılan Mevlânâ'ya dair olayın Mevlevî kaynaklarınca da doğrulandığına işaret ettikten sonra “*Yalnız bu tarihî hakikat Ankâ-yı Maşrık'ın lisânında efsânevi bir şekil alarak Edebalı ile Hacı Bektaş'ın muhâdeneti neticesinde güvâ Osmanlı hânedânına 'himm-i nazar' eylemek sûretinde vâki' olmuştu.*” diyerek bu olayın akabinde anlatılanların hakikate uymadığını ima eder (1344: 525-526).

Ankâ-yı Maşrık, günümüz araştırmacılarının da ilgisini çekmiş ve kimi çalışmalarda değinilmiştir. A. Yılmaz Soyger ise eseri bir sempozyum bildirisine konu etmiştir (2005). Adı geçen yazıda müellif hakkında bilgi verildikten sonra eser ve bu arada Osmanlı Devleti'nin kuruluşuna dair bölüm de dâhil özetlenmiş ancak doğrudan bu bölümle ilgili bir yorum ve değerlendirme yapılmamıştır.

DEĞERLENDİRME

Ankâ-yı Maşrık'ta anlatılan bu hadise adı konulmamış bir menkabedir. Geleneksel menkabe tarzının bütün unsurlarını ihtiva eden bu anlatının kimi bölümleri, muhtelif eserlerde farklı varyantlarla da olsa geçmekle birlikte bu şekliyle -tespit edebildiğimiz kadarıyla- başka bir kaynaktan geçmemektedir. Burada zikredilen olayların ne kadarının tarihî gerçeklikle uyumlu olduğu, hangilerinin gerçekleşmesinin makul ve mümkün görünmediği, Osmanlı devletinin kuruluşu meselesi çerçevesinde irdelenmeye değer bir konudur.

I. Mevlânâ ve Alâaddin Meselesi

Ankâ-yı Maşrık'ta ilgili bölüm, Selçuklu'nun son hükümdarı Alâaddin'in çocuğunun olmaması yüzünden saltanatın istikbalini görüşmek üzere tarikat büyüklerini çağırdığı bir toplantıda “Baba” denen birini kendisine “ata” edinmesi, bunu duyan Mevlânâ'nın gazaba gelerek Selçuklu devletinin dizginlerini Moğollara teslim etmeye karar vermesiyle başlar.

Böyle bir hadisenin varlığı, Ankâ-yı Maşrık müellifinin Mevlânâ'ya “meczip” demesi sebebiyle hücum oklarına hedef olduğu Mevlevî kaynaklarınca da doğrulanmaktadır. Olayın *Menâkıbu'l-ârifin*'de anlatılan fakat Hâşim Baba'nın rivayetinden oldukça farklı varyantı şöyledir:

Selçuklu Sultanı Rükneddin, Mevlânâ'ya mürit olup onu kendine baba yaptıktan bir zaman sonra büyük bir toplantı düzenler. Bu toplantıya riyazet sahibi, zahit ve bilgin bir adam olan Şeyh Baba-yı Merendî de davet edilir. Baba'ya büyük izzet ikramda bulunup baş köşeye oturturlar. Daha sonra gelen Mevlânâ da selam verip bir köşeye oturur. Sultan sohbetin bir yerinde Mevlânâ'ya yönelir ve şöyle der: “*Mevlânâ Hazretlerine malum olsun bu halis kul Şeyh Baba hazretlerini baba edindi, o da beni oğulluğa kabul etti!*” Buna kızan Mevlânâ kendisinin kıskanç olduğunu belirtip “*Eğer Sultan onu baba edindi ise biz de kendimize başka birini oğul ediniriz.*” der ve nara atarak yalın ayak çıkar. Bundan kısa bir süre sonra emirler Rükneddin'i Moğollara karşı takip edilecek politikayı kararlaştırmak üzere Aksaray'a davet ederler. Mevlânâ'nın gitmesen iyi olur demesine rağmen sultan gider. Orada emirler Rükneddin'i bir yay kirişi ile boğarlar ve Rükneddin “Mevlânâ, Mevlânâ” diyerek ölür (Ahmed Eflâkî 2001: 97-100).

II. Hacı Bektaş-Ahi Evran-Şeyh Edebalı'nın Beraberliği Meselesi

Bu üçlünün bir araya gelip toplantı yapması Osmanlı kroniklerinde, tarihlerde olmadığı gibi bilindiği kadarıyla Bektaşilik ve Ahiliğe dair kaynaklarda da mevcut değildir. Hacı Bektaş'la Ahi Evran arasında yakın bağlar olduğu, defalarca bir araya geldikleri başta *Vilayetnâme* olmak üzere pek çok kaynaktan dile getirilmekte¹⁰ ancak Şeyh Edebalı'yla birlikte üçünün doğrudan münasebetleri -aşağıda zikredeceğimiz bir eser hariç- bilinmemektedir. Edebalı'nın Karaman'da -bir rivayete göre Kırşehir'de- doğduğu, 120 yıl gibi uzun bir ömür sürdükten sonra 1326 veya 1327 yılında vefat ettiği (Şahin 1994: 394) hesaba katılırsa böyle bir buluşmanın kronolojik olarak mümkün olduğunu söyleyebiliriz.

Hacı Bektaş, Ahi Evran ve Şeyh Edebalı'nın tanıştıkları, tanışma ötesinde dost oldukları, XVI. yüzyılda kaleme alındığı söylenen bir menakibnâmede kayıtlıdır. Bilinen tek nüshası Baki Yaşa Altınok'un

¹⁰ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Yıldız 2012.

elinde bulunan *Menâkıb-ı Ahi Evran* adlı 93 beyitlik kısa mesnevide¹¹ Ahi Evran'ın yakın dostları olarak Baba İshak (Kefersudî), Hacı Bektaş ve Şeyh Edebalı'nın adları anılır (Altınok 2005: 67-68):¹²

*Bir hemdemi var key **Kefersudî***

Firâr idüp âlemi cenge kodı (34)¹³

Şol karındaşın[ı] Öyük'de kodı

***Hacı Bekdes** idi kim erin adı (38)*

*Hem **Ede Balu** İnacü'l-Gülşehri¹⁴*

Ol hüma olmuşdu Evran'ın yâri (40)

Bu beyitleri, Ahi Evran'ın Hacı Bektaş ve Şeyh Edebalı ile “karındaş ve yâr” denilecek derecede yakınlıkları olduğunu ortaya koyması açısından son derece önemli buluyoruz.

Bizim, “kendilerinin Osman Gazi’yi tahta geçirme kararlarına muhalefet eden kırk kişinin öldürülmesi” şeklinde yorumladığımız ibare metinde şu şekildedir: “*Osmân Han-ı Gâzî’yi seccâde-i saltanata ku’üd itdürmek üzre kendüleri tevecçüh üzre iken kırk ‘aded sâhib-tasarraf taraf-ı hilâfda bulunmağın terk-i sarây-ı fânî ile fenâ bulmuşlardır.*”

Ankâ-yı Maşrık’ta bu katil olayının ne suretle olduğuna dair bir açıklama yoktur. Bildiğimiz kaynaklarda da böyle bir hadiseden bahsedilmediğine göre bu konuyu sadece kaydetmekle yetiniyoruz.

III. “Üç Eren”in Osman Gazi’yle Görüşmesi Meselesi

Osman Gazi’ye kızını verecek olan Şeyh Edebalı’nın Osman Gazi’yle görüşmesine dair hemen bütün kaynaklarda ittifak vardır. Ancak bu üçlünün bir araya gelmelerinden ziyade asıl mesele Hacı Bektaş-ı Velî ve Ahi Evran-ı Velî’nin yaşadıkları dönem itibarıyla Osman Gazi’yle görüşmelerinin mümkün olup olamayacağı hususudur. Meselenin Ahi Evran’a dair olan yönü bugüne değin hiç ele alınmamıştır. Ona sonradan geçmek üzere Hacı Bektaş’la ilgili olan tarafını ele alalım.

III.1. Osman Gazi-Hacı Bektaş Görüşmesi: Osman Gazi’nin Hacı Bektaş’la görüştüğüne dair en ayrıntılı anlatım *Vilâyetnâme*’dedir. *Vilâyetnâme*, *Vilâyetnâme-i Hacı Bektaş-ı Velî* veya *Menâkıb-ı Hünkâr Hacı Bektaş-ı Velî* adlarıyla bilinen bu menakıb kitabı anonim olup, XV. yüzyıl sonlarında yazıya geçirildiği (Gölpınarlı 1990: XXIX) söylenmektedir.

Osman Gazi’nin Hacı Bektaş’la görüşüp görüşmediği meselesi Osmanlı tarihçilerini öteden beri meşgul edegelmiştir. Bu hususta Âşıkpaşazade’den beri tarihçiler ikiye ayrılmıştır. Bu meseleyi bir makale konusu yapan Basri Karadeniz “*Oruç Bey, Kemal, Anonim Tarih ve Neşri, Osmanlı sultanı (Osman veya Orhan Gazi) ile Hacı Bektaş Velî arasında bir bağın mevcudiyetini ileri sürerler. İkinci grup tarihçiler, Âşıkpaşazâde, Kemalpaşazâde, Hadidî ve Lütfi Paşa ise böyle bir bağı reddederler. Birinci grubun Osmanlılar’ın merkezdeki önemli askerleri Yeniçeriler’in Bektaşiler’e ait özel giysi ‘ak bürk’ü Hacı Bektaş Velî’nin izni ile giydiği iddiasına mukabil, ikinci grup Yeniçeriler’in ak bürkü Orhan Gazi’nin kardeşi Alaeddin Paşa’nın tavsiyesi üzerine giydiklerini belirtirler.* (Karadeniz 2006: 8)”demektedir. Karadeniz,

¹¹ Altınok, kısa ama anlaşıldığı kadarıyla kayda değer bilgiler ihtiva eden bu eseri ilk defa Kırşehir’de yapılan bir sempozyumda tanıtmış (2005), sonra aynı eserden değişik konuları ele aldığı iki bildiri daha sunmuş (2007, 2012) fakat eseri tam metin olarak yayımlamamıştır. Dolayısıyla burada aktarılanlar da mezkûr bildiri metinlerinden aktarılan beyitlerle sınırlıdır.

¹² Eserin hemen her mısrasında vezin kusurları bulunmakla birlikte aruzun *fâilâtün fâilâtün fâilün* kalıbında yazıldığı anlaşılmaktadır. Bu kusurların bir kısmının müstensihthen kaynaklandığı düşünülebilir de orijinalinde de ciddi aruz kusurları olduğu açıktır.

¹³ Ayraç içindeki numaralar o beytin Menakıb’daki sıra numarasını göstermektedir.

¹⁴ İnaç, Kırşehir merkezine yaklaşık 10 km mesafede, Mucur yolu üzerinde bir köydür. Yörede bugün de Şeyh Edebalı’nın kendi köylerinden olduğuna inanılmaktadır. Kâmil Şahin, *İslâm Ansiklopedisi*’ne yazdığı “Edebâlî” maddesinde “*Hüseyn Hüsâmeddin, kaynak göstermeden künyesini İmâdüddin Mustafa b. İbrâhim b. İnac el-Kırşehri şeklinde kaydeder.*” demektedir (1994: 393). Amasya Tarihi müellifinin bu küçük menakıbı görüp görmediğini, dolayısıyla bu sözünün mesnedinin mezkûr eser olup olmadığını bilemiyoruz.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/9 Summer 2014

ileriki dönemlerde yazılan tarihlerde görülmeyen bu tartışmanın XV ve XVI. yüzyıl başlarında yazılan tarihlerde bulunmasına dikkat çekerek, kroniklerin Hacı Bektaş Velî-Osmanlı ilişkisine bakışlarının onların Bektaşiliğe karşı tutumları ile doğrudan orantılı olduğunu, Oruç Bey, Kemal, Neşri tarihleriyle anonim tarihin Bektaşiler'i Osmanlı Devleti yanına alma taraftarı iken, Aşıkpaşazâde'nin devleti ele geçirecekleri kaygısıyla onları şiddetle reddettiğini ileri sürer (2006: 8). Nitekim meseleyi *Aşıkpaşazade Tarihi* özelinde ele alan bir başka makaledeki şu değerlendirme de bu tespiti teyit mahiyetindedir: "*Aşıkpaşazâde, Hacı Bektaş ve Bektaşilerle ilgili iddialarında objektif değildir. Tam aksine Bektaşilerle mücadele halinde bir kampın görüşlerini temsil etmektedir. Şu halde onun bu husustaki iddialarını sosyal ve ideolojik arka planını dikkate alarak değerlendirmek gerekmektedir.*" (Yıldırım 2009: 142)"

Osman Gazi'nin Hacı Bektaş'la görüşmüş olamayacağı tezinin sahiplerine göre bu, kronolojik olarak mümkün değildir.¹⁵ Hacı Bektaş'ın ölüm tarihi üzerine serdedilen belli başlı görüşleri özetleyen Rıza Yıldırım, Hilmi Ziya (Ülken), Fuat Köprülü ve Birge'nin muhtelif vakıf kayıtlarından yola çıkarak yaptıkları değerlendirmelere nazaran onun 1291 senesinden önce ölmüş olması gerektiğini ifade eder (2009: 142). Sulucakarahöyük'te oturan Hacı Bektaş'ın Osmanlı ülkesine bizzat gelmediğinin açık olduğunu, bununla birlikte Vilayetnâme'nin (mezkûr görüşme) iddiasının da tamamen göz ardı edilmemesi gerektiğini söyler¹⁶ ve neticede "*Hatta bir adım daha ileri giderek Osman Bey ile Hacı Bektaş'ın görüşmesini Velayetnâme'nin bir uydurması diye kategorik olarak reddetmek yerine bir daha gözden geçirmenin yerinde olacağı söylenebilir. Zira gerek olayların akışı gerekse kronoloji böylesi bir görüşmeyi mümkün kılmaktadır.*" (Yıldırım 2009: 142)" der.

Söz konusu vakfiyelerde geçen bazı ibarelere dayanarak Hacı Bektaş'ın ölüm tarihini tayin etmeye çalışmak sağlıklı sonuçlar vermeyebilir. Hatta bu tespit ve tayinler ciddi manada şüpheye açıktır. Zira pek çok vakfiye veya vakıfnâme, esasında "suret", yani müstensah nüsha olduğu hâlde -tabii olarak- orijinal vakfiyenin tarihini taşır. Köprülü, Ali Emîrî, Hilmi Ziya ve Birge'nin sözünü ettikleri vakfiyelerin de birer suret olması muhtemeldir. Hele bu vakfiyelerde "Hacı Bektaş nahiyesi", "Hacı Bektaş kazası" gibi yer adları geçiyorsa -ki geçiyor- bunların asıl nüsha olmadıklarına kuşku yoktur.¹⁷ Bu durumda da bu vakfiyeleri sonradan istinsah edenlerin tazim ve mağfret dilemek amacıyla "merhûm, mağfûr" gibi ifadeler ilâve etmeleri normaldir.¹⁸ Yukarıda zikredilen vakfiyelerin tarihleri sırayla 691 (1291/92), 695 (1295/96), 697 (1297/98) ve 706 (1306/07)'dir. Kaldı bizim iki nüshasını birlikte neşrettiğimiz, bugün Kırşehir Müzesi'nde muhafaza edilen Ahi Evran vakfiyesinin¹⁹ tarihi yukarıda zikredilenlerden çok daha eskidir. Hicrî 976, miladî 1277/78 tarihli bu vakfiyede de Hacı Bektaş kazasına (kazâ'u'l-Hâc Bektaş) bağlı köylerden bahsedilmektedir (Köksal vd. 2008: 158-159, 178-179). Hacı Bektaş-ı Velî'nin muhtemelen hayatta olduğu bir tarihte de mezkûr mahallin adı herhâlde Hacı Bektaş değildi.²⁰

¹⁵ Söz konusu tez sahipleri ile kastettiğimiz yukarıda zikredilen tarihler değil, XX. yüzyıl başlarında yapılmaya başlan, bir kısmına burada da temas edeceğimiz çalışmalardır.

¹⁶ Osman Gazi'nin doğumu Osmanlı kaynaklarına göre 1257 yılına tekabül etmektedir. Osman'ın burada zikredilen olayların olduğunda 20 yaşlarında olduğu düşünülürse, -eğer olmuşsa- bu olayın 1277 yılı civarında vuku bulduğu kabul edilebilir.

¹⁷ Ali Emîrî'nin 706 tarihli Ahi Evren Vakfiyesi'nde "kazâ-yı Hacı Bektaş" ibaresinin yer almasını, asıl adı Karahöyük / Sulucakarahöyük olan kazanın Hacı Bektaş'ın ölümünden sonra onun adıyla anılmaya başlanmış olması gerektiğiyle izah etmesini ise kabul etmek pek çok bakımdan imkânsızdır. Bir kere o devirde Sulucakarahöyük (bazı kaynaklarda Kara[h]öyük, bazılarında sadece [H]öyük) bir kaza ve nahiye merkezi olamayacak kadar küçük -yedi hanelik- bir köydür. İkinci olarak Hacı Bektaş'ın ölümünün hemen akabinde Karahöyük'ün adının kayıtlara geçecek şekilde "resmen" değiştirilmiş olması da mümkün değildir.

¹⁸ Bu noktada Hilmi Ziya'nın (Ülken) bir yorumunu da kaydetmek gerekir. 691 tarihli bir vakfiyede Hacı Bektaş'tan "el-merhum" kaydıyla bahsedildiğine dikkat çeken yazar, bunun mutlaka o tarihte ölmüş olduğuna bir delil sayılamayacağını, çünkü o zamanlar "merhûm" tabirinin saygı ifade eden bir manasının da bulunduğu dikkat çeker (Hilmi Ziya 1340: 515).

¹⁹ Ali Emîrî'nin bahsettiği vakfiye (vakıfnâme) 706 tarihli bir Ahi Evran vakfiyesidir. Bunun, bizim neşrettiğimiz vakfiyenin bir sureti olması da ihtimal dâhilindedir.

²⁰ Nitekim, ileride de zikredileceği üzere, biz bu vakfiyede Ahi Evran hakkında sarf edilen "aleyhu'r-rahmete ve'l-gufrân" ifadesinden yola çıkarak onun bu tarihte hayatta olmadığı -erken- hükmünü vermiştik (Köksal vd. 2008: VII; Köksal 2011: 19). Bu vakfiye metninde geçen ve başka bir vesileyle araştırma yaparken sonradan fark ettiğimiz bu "kazâ-yı Hacı Bektaş" ibaresinin mevcudiyetinden bu vakfiyenin de geç istinsah bir suret olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/9 Summer 2014

Bu vakıf kayıtlarına göre XIII. yüzyılın sonlarında hayatta olmaması gereken Hacı Bektaş hakkında Bektaşî kaynaklı bazı yazmalarda geçen “hicrî 606 yılında doğduğu 63 yıl ömür sürdükten sonra 669 (1270/71) yılında öldüğü” (Bkz. Coşan 1986: XXI; Gölpınarlı 1990: XXIII)” bilgisi²¹ ise bu tarihi yaklaşık 30 yıl öne almaktadır. Esat Coşan’ın gösterdiği Ankara İl Halk Kütüphanesi 119 numarada bugün Arapça bir akaid kitabı vardır. Buna yakın olarak 116 numarada bir Vilâyetnâme varsa da bunda da bu tür tarihler yoktur. Fakat biz araştırmalarımız sonucunda aynı kütüphanede bulunan başka yazmalarda şu kayıtlara ulaştık:

a) Ankara İl Halk Kütüphanesi 4280 numarada *Hikâye-i Hacı Bektaş-ı Velî* adıyla kayıtlı bir yazmanın başında, farklı bir kayıt mevcuttur. Muhtasar bir Vilâyetnâme nüshası konumundaki bu yazmanın başına eserden bağımsız olarak şunlar yazılıdır:²²

“*Sene 660: Tevellüd-i Hünkâr Hacı Bektaş-ı Velî*

63: Hayât-ı dünyevîleri

723”

Bu kaydın hemen altında da şu açıklama vardır:

“*Kelime-i ‘Bektaş’ vefâtı târihi olmağla hesâb-ı ebced dahi ‘Bektaş’ lafzında yedi yüz yigirmi üç aded olduğunu urefâ beyân buyurmuşlar. (1a)*”

Görüldüğü gibi buradaki kayda göre Hacı Bektaş hicrî 660 (1261/62) yılında doğmuş, 63 yıl yaşadıktan sonra 723 (1323) yılında ölmüştür.

b) Tekirdağlı Hasan Cemalî Baba’nın (1836-1928) Milli Kütüphane, Yz A 3045’de bulunan *Menakibnâme-i Hacı Bektaş-ı Velî* adlı eserinin²³ başında, eserden bağımsız olarak düşülen bir kayıta ise doğumu, Anadolu’ya gelişi, ömrü ve vefatına dair şu bilgiler mevcuttur:

“*Hazret-i Pîr’in vilâdeti ‘mürüvvet’ (646),*

Horasân’dan Rûm’a teşrîfleri ‘rikkat’ (680)²⁴

Müddet-i ‘ömrleri ‘Muhammed’ (92)

‘Bektaşîyye’ târih-i asvab-ı rihletidir (738)’ (1b)”

Aynı eserin sonunda da bu mealde malumat, Orhan Gazi saltanatı döneminde öldüğü vurgusuyla tekrarlanmıştır.²⁵

burada geçen “Hacı Bektaş kazası” ibaresi gibi Ahi Evran için sarf edilen “‘aleyhu’r-rahmete ve’l-gufrân” ibaresinin de vakfiye suretinin istinsahı sırasında eklenmiş olması mümkün ve muhtemeldir. Bu vakfiyeden İ. Hakkı Uzunçarşılı da bahsederek “*Hacı Bektaş’ın 1277’den evvel vefat ettiği anlaşılıyor.*” demiştir (Uzunçarşılı 1972: 531). Uzunçarşılı’nın izahat vermeden “kayıttan anlaşılıyor” demekle yetindiği kayıt, herhâlde Ali Emîrî’nin de değindiği “kazâ-yı Hacıbektaş” ibaresi olmalıdır. Zira mezkûr vakifyede Hacı Bektaş adı başka bir surette geçmemektedir.

²¹ TDV İslâm Ansiklopedisi’nde ölüm tarihiyle ilgili olarak “691 (1292) tarihli bir vakfiye kaydında kendisinden “*merhum*” diye bahsedildiğine göre (Birge, s. 41) bu tarihten önce muhtemelen 669’da (1271) vefat etmiştir.” denmektedir (Ocak 1996). Maddede bu tarihe (1271) bir dayanak gösterilmemekle birlikte muhtemelen Esat Coşan’ın Ankara Kitaplığı’nda bulunan aynı yazmada geçen kayda istinaden bu tarih -ihtiyat kaydıyla- kabul edilmiş olmalıdır.

²² Aşağıda görüleceği üzere bu bilgileri başka bir yazmada Baha Said de tespit etmiştir.

²³ Eser, 20 varaklık mensur-manzum karışık yazılmış olup Hacı Bektaş’ın bazı menkabelerini havidir.

²⁴ Yalnız “rikkat” kelimesinin ebced değeri 680 değil 700 etmektedir.

²⁵ “*Ba’demâ ol pîr-i rûşen-zamîr 680 târihinde diyâr-ı Rûm’a teşrîf buyurup Kırşehri’ne sekiz sâ’at mesâfede kâ’in Sulucakaraöyük nâm mahalde elli sekiz sene post-nişin-i²⁵ seccâde-i irşad ve emânet-i esrâr-ı kudsiyyeye emîn-i üstâd oldukları hâlde Sultân Orhân Gâzî -‘aleyhü’r-rahmeti’l-Bârî- hazretlerinin zamân-ı saltanatlarında ya’nî yedi yüz otuz sekiz târihlerinde intikâl ile kat’-ı peyvend-i ‘âlem-i fenâ eylediler. Ve medfen-i hâk-i utr-nâkleri olan merkad-i münevvereleri hâlâ mezkûr Karaöyük nâm mahalde dergâh-ı ziyâretgâh-ı melce’ [ü] penâhdır. Ve Baktâşîyye tarik-i ‘aliyyelerine ism-i tesmiyeleri bir kerâmât-ı bâhiresidir ki elli sekiz seneden sonra irtihâl-i dâr-ı bekâ buyuracaklarını ma’nen imâ buyurmuşlardır. ‘İnde’l-akrân ma’lûmdur ve müddet-i ‘ömr-i ‘azîzleri ism-i ‘âlîleri Muhammed olduğu hasebiyle ‘inde’l-hisâb toksan iki yaşında bulunduğu rivâyât-ı sahîhdır. (17b)*”

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/9 Summer 2014

Buna göre de 646 (1248/49) yılında doğmuş, “Muhammed” adının ebced karşılığı olan 92 yıl yaşamış ve 738 (1337/38) yılında ölmüştür.

Hacı Bektaş-ı Veli'nin hicrî 738 yılında öldüğüne dair kayıtlar pek fazladır. Abdülbaki Gölpınarlı, “büyük bir emekle 1291’de (1874/75) bütün tarikatlerin silsilelerini toplayıp bir ‘Silsile-Nâme’ meydana getiren” Derviş Mehmed Şükrü’nün Bektaşî silsilesini gösterirken Hacı Bektaş adının altına “Bektaşîyye” sözünü ve bu sözün tutarı olan 738 tarihini koyduğunu (1990: XXIV) kaydeder.²⁶

Baha Said de “Bektaşiler” başlıklı makalesinde “Hacı Bektaş hakkında geçerli delil olarak kabul edilen: ‘Bektaşîyye’ -738- tarih-i vefâtidir.” dedikten sonra bunu teyiden Hacı Bektaş Kütüphanesi’ndeki bir Vilâyetnâme nüshasında “640’da doğdu, 670’de Rûm’a geldi” notunun bulunduğunu; aynı kütüphanenin resmî kayıtlarına ait haşiyelerde 660’da doğduğu, 63 yıl yaşadktan sonra 723’te öldüğünün kaydedildiğini; yine bir hâl tercümesi varakasında 640’da Nişabur’da doğduğu, hac dönüşü 670 Muharremi’nde Sulucakarahöyük’e geldiği ve 738 yılında çocuksuz olarak öldüğünün kaydedildiğini bildirir (Görkem 2006: 260-261). Baha Said Bey, Hacı Bektaş’ın Orhan Gazi döneminde de yaşadığını ısrarla vurgulayarak yine Hacı Bektaş Kütüphanesi’nde mahfuz 1179 Recep ayında istinsah edilen bir Vilâyetnâme nüshasında da “Bektaşîyye: 738” sözünün onun vefat tarihi olarak kaydedildiğini vurgular (Görkem 2006: 261).

Keza John Kingsley Birge’nin İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi’nde tespit ettiği bir *Yunus Emre Divanı*’nın iç kapağındaki kayda göre de Hacı Bektaş 645 veya 646’da doğmuş, 680’de Horasan’dan Anadolu’ya gelmiş, 92 sene yaşamış ve nihayet 738 tarihinde (1337) ölmüştür (1937: 34).

XIX. yüzyıl müelliflerinden Yusuf Ziya Yozgadî’nin, *Temâşâ-yı Celâl-i Hudâ* adlı eserinde de Hacı Bektaş’ın ölüm tarihi “Bektaşîyye” kelimesinin ebced değeri olan 738 yılı olarak gösterilir²⁷ (Özger 2011: 137). Aslında gezi yazısı-hatırat türünden bir eser olan *Temâşâ-yı Celâl-i Hudâ*’da yazarın Hacı Bektaş’ın türbesini ziyaretini anlatırken bilvesile bu bilgiyi verdiği düşünüldüğünde ölümünün hicrî 738 tarihinde vuku bulmasının yörede yaygın bir bilgi olduğu söylenebilir.

Bir Mevlevî kaynağında da Hacı Bektaş’ın biyografisiyle ilgili ayrıntılı bilgiler bulunmaktadır. Baha Said’in kaydettiği üç farklı tarihten sonuncusu ile örtüşen bu malumat, Sahîh Ahmed Dede’nin (1738-1813) *Mecmû’atü’l-tevârîhi’l-Mevlevîyye* adlı eserinde geçer. Esere göre Hacı Bektaş-ı Veli;

640 (1242/43) yılında Nişabur’da doğmuş,

23 yaşında iken [663 (1264/65) yılında] Yesevî dergâhının yedinci postnişini olmuş,

667 (1268/69) yılında hacca gitmiş²⁸,

670 yılı Muharrem ayının başlarında (Ağustos 1271) Anadolu’ya gelmiş²⁹,

671 (1272/73) yılında Derviş İshak’la birlikte Konya’ya giderek Mevlânâ’yla görüşmüş³⁰ ve geri dönmüş,

733 (1332/33) yılında, 63 sene yaşadığı Sulucakarahöyük’te 93 yaşında iken ölmüştür³¹ (Zorlu 2003: 161, 185, 190, 215).

²⁶ Hacı Bektaş’ın ölüm yılını 1270/71 olarak kabul eden Gölpınarlı, hemen devamla: “...beraber bu 669 tarihini de, herhâlde bir kaynaktan bularak eklemiştir.” demek suretiyle eserde hem 669, hem 738 tarihlerinin mevcudiyetini izhar etmiştir.

²⁷ “Sâdât-ı Kâzîmiyyeden İbrâhîmü’s-sânî’nin mahdûm-ı mükerrerî olup Horasân’da vâki’ Nişâbûr’da ‘âlem-i vücûda gelerek kırk sene i’tikâf ve riyâzâtle imrâr-ı evkât eylediği ve ‘Bektâşîyye’ lafzı târîh-i rihleti olduğu ma’lûm ve Muhammed ismiyle ma’lûm ve müsemmâ olan bu velî...”

²⁸ Bektaşî kaynaklarına göre hacca gitmemiştir ancak oraya yemek götürdüğünün görüldüğüne dair kerameti vardır. Buna göre, adına el-Hâcc veya Hacı denmesi bu yüzdendir.

²⁹ Bu geliş, Şam, Kudüs, Halep, Mercidabık, Ayntab, Elbistan, Bozok, Maklan Kalesi ve Kayseri üzerinden Kırşehir’de Baba Resul’ün meclisine varana kadar teferruatıyla anlatılır. Elbistan’da –Vilâyetnâme’de de anlatılan- Ashab-ı Kehf mağarasını ziyaretine kadar anlatılır. Baba Resul’den icazet alarak aynı yıl Zilhicce ayında (Temmuz-Ağustos 1271) Karaca[hö]yük’e yerleşir.

³⁰ Bu görüşme Mevlânâ’nın hastalanıp ölmesinden (1273) birkaç ay önce vuku bulmuştur.

³¹ Sahîh Ahmed Dede “Bektaşî” kelimesinin ölüm tarihini (733) verdiğini ve zamanın Sultan Orhan’ın saltanat vakti olduğunu da kaydeder.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/9 Summer 2014

Bunları teyit edici olmak üzere XVI. yüzyıl biyografi yazarı ve şair Kastamonulu Latîfî'nin tezkiresinde Âşık Paşa'nın Anadolu'ya Orhan Gazi zamanında geldiği ve Hacı Bektaş'la çağdaş olup onunla görüştüğü³² kaydettiğini (Latîfî 1314: 44) de eklemek gerekir.

Görüldüğü üzere;

Abdülbaki Gölpınarlı ve Esat Coşan'ın tespit ettiği yazmalardaki kayıtlara göre Hacı Bektaş'ın ölüm yılı 669 (1270/71),

Ankara İl Halk Kütüphanesi 4280 numaralı yazmaya ve Baha Said'in bildirdiği bir yazmaya göre 723 (1323),

Sahîh Ahmed Dede'ye göre 733 (1332/33),

Hasan Cemalî Baba'ya, Derviş Mehmed Şükri'ye; Baha Said ve Birge'nin tespit ettikleri muhtelif kayıtlara göre ise 738'dir (1337/38).

Hacı Bektaş'ın ölüm tarihi gibi kaç yıl ömür sürdüğü de ihtilaflıdır. Kimilerine göre Hz. Peygamber kadar ömür sürerek 63 yıl³³, kimilerine göre -"Muhammed" kelimesinin ebced karşılığı olan- 92 yıl, kimilerine göre ise Hz. Muhammed'in ömrü kadar Sulucakarahöyük'te yaşamış ve 93 yıl ömür sürmüştür. Görülüyor ki, çoğu Bektaşî kaynaklı olan bu eserlerde geçen bu kayıtlarda da birlik yoktur ve bunlara itibar ederek Hacı Bektaş'ın doğum-ölüm tarihlerini belirlemek mümkün değildir.

Böyle bir görüşmenin olmadığını öne sürenlerin asıl dayanakları kronolojik uyumsuzluk değildir. Hatta Âşıkpaşazade'ye göre -Hacı Bektaş'ın, Osman Gazi Beyliğinden (1299) kısa bir müddet önce öldüğünü kaydettiğine bakılırsa- bu buluşmanın kronolojik olarak mümkün olduğu da görülür. Başta Âşıkpaşazade olmak üzere muarızların asıl itirazları Hacı Bektaş'ın o devirdeki kimlik ve kişiliği ile ilgilidir. Âşıkpaşazade'ye göre Hacı Bektaş, yaşadığı dönemde şeyh veya mürit olmayan, silsilesi dahi bulunmayan bir meczuptu.³⁴ Âşıkpaşazade'nin bu yaklaşımını "garaz" olarak niteleyen Rıza Yıldırım, müellifin, eseri boyunca "ustaca gizlediği" Hacı Bektaş isminin Osmanlı beyliğinin kuruluşuna yaptığı hatırı sayılır katkıyı inkâr etmek amacıyla olduğunu ifade ederek bu amacına onun Osmanlı ailesinden hiç kimseye görüşmediği ve kendi devrinde etkisiz, kendi hâlinde, meczup bir derviş olduğu gibi iki argüman üzerine bina ederek ulaşmaya çalıştığını ileri sürer (2009: 142).

Köprülü de onun "Osman Gazi'ye kılıç kuşattığı veya tac giydirdiği hakkındaki rivayetlerin de XV. asrın galiba ilk yarısında Bektaşîliğin imparatorluk içinde güçlü bir mevki kazanmasından sonra meydana çıktığı" görüşündedir (1997: 461) ve ona göre "Hacı Bektaş'ın Osmanlı hükümdarlarıyla mülâkatı yahud Yeniçeri Ocağı'nın te'sisindeki rolü hakkındaki iddiaların tarihi bir esası yoktur (Köprülü 1981: 170-171)." Ethem Ruhi Fırlalı ise, XIV. yüzyılın ilk çeyreği olarak gösterilen ölüm tarihleri için "Bu ve buna yakın tarihlerin, Hacı Bektaş-ı Velî'nin on üçüncü yüzyılın ilk yarısında 'bilinen' hayatı göz önüne alınacak olursa, sırf Yeniçeri Ocağı ile irtibatını sağlamak ve Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda hisse sahibi kılmak isteyenlerce ortaya atılmış, tarihi gerçekliği henüz ispatlanmamış iddialar olarak görülmesi gerekir. (Fırlalı 1996: 320)" demektedir.

Hakkındaki onca tarih, menkabe, adının anıldığı vakıf kayıtlarına rağmen Hacı Bektaş'ın ölüm tarihi meselesi hâlâ muğlaktır. Bu belirsizlik, "hakkındaki yetersiz tarihî bilgilerle menkabelerin yarattığı çift yönlü (tarihî-menkabevi) şahsiyetinin birbiriyle uyumsuzluğundan kaynaklanmaktadır. (Ocak 1996: 455)" Kesin olan ise onun Mevlânâ, Ahi Evran, Yunus Emre ve Şeyh Edebalı ile çağdaş olduğudur.

Yukarıda zikredilen kaynaklarda, ölüm tarihlerinin "Bektaş" (723), "Bektaşî" (733) ve "Bektaşîye" (738) olmak üzere üç kelimenin ebced karşılıklarını vermesi, ömrünü Hz. Muhammed'in ömrü (63) ve aynı zamanda kendi asıl adı da olan "Muhammed" kelimesinin ebced karşılığı (92) ile ilişkilendirilmesi gibi hususlar, bu kaynaklardaki kronolojinin sıhhatini meşkûk kılmakla birlikte, onun vefatının hicrî VIII. asrın ilk çeyreği civarında vuku bulması ihtimalinin yabana atılmaması gerektiği kanaatindeyiz.

³² "Vilâyet-i Rûm'a selâtîn-i âl-i 'Osmân'dan Orhan devrinde gelmişler ve hazret-i Hacı Bektaş'la mu'âsır ve musâhib olup bu diyârda kalmışlardır."

³³ Hz. Muhammed 63 yıl yaşadığı için bu yaşın başka tarikat büyüklerine de atfedilmesi adeta gelenekselleşmiştir

³⁴ "...bir meczûb 'azîz idi. Şeyhlikden ve mürîdlikden fariğ-idi. (...) Ol zamânda şeyhlik ve mürîdlik igen zâhir degüldi. Silsileden dahi fâriğlar-idi. (Yavuz-Saraç 2003: 571)"

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/9 Summer 2014

III 2. Osman Gazi-Ahi Evran Görüşmesi: Meselenin Ahi Evran'la ilgili olan kısmı da en az Hacı Bektaş'ın ölüm tarihi kadar karmaşıktır.

Ahi Evran'ın hayatı ve eserleri (?)³⁵ üzerine yapılan türlü neşriyata rağmen bize göre onun da biyografisinde büyük boşluklar, cevaplanması gereken sorular vardır. Mikail Bayram tarafından öne sürülen 1171-1261 yılları arasında yaşadığı tezi genel kabul görmüş olmakla birlikte bu iddia ilmî tenkit süzgecinden geçirilmiş değildir. Öncelikle doğum tarihinin, doğru olduğu varsayılan ölüm tarihine göre hesaplanarak belirlendiğini kaydedelim.³⁶ Bir rubaide ve bir menkabe de geçen, onun öldüğünde ay tutulduğuna dair bilgiden hareket eden Bayram, kendi ifadesine göre İstanbul Üniversitesi Astronomi Bölümüne başvurmuş ve 27 Rebiülahir 659 / 1 Nisan 1261 tarihinde Anadolu'dan görülen bir ay tutulması olduğu bilgisini almıştır. Bayram'ın Ahi Evran'ın ölüm tarihini tespitine dayanak teşkil eden husus budur. Kimi kaynaklarda geçen 93 yıl yaşadığı kabulünden hareketle de 659-93=566 (1170/71) yılında doğduğu çıkarımı yapılmıştır.

Bizim de konuya dair çalışmalarımızda³⁷ bu tarihin doğruluğunu kabul ve kuvvetle muhtemel olduğunu ifade ettiğimizi belirtelim. Bu kanaate varışımızın sebebi yukarıda bahsettiğimiz Kırşehir Müzesi'nde muhafaza edilen hicrî 676 (1277/78) Arapça Ahi Evran vakfiyesinde Ahi Evran için sarf edilen "Allah'ın rahmeti ve bağışlaması üzerine olsun" mealindeki kayıttır. Fakat sonradan vakfiye metnindeki yerleşim adları arasında "Hacı Bektaş kazası"ndan bahsedildiğini fark edince mevcut vakfiyenin orijinal olmadığını anladık. Yukarıda bu konuya Hacı Bektaş ile ilgili bölümde değinilmişti. Yani bu kaydın, vakfiyeyi sonradan istinsah eden kişilerin (ki aynı vakfiyenin birden çok sureti vardır)³⁸ tazim sebebiyle konmuş olma ihtimali yüksektir; en azından mevcuttur. Aslında da 676 tarihli olmayan vakfiyenin güvenilirliğini / sağlamlığını teyit için eski bir tarih yazılmış olması mümkün olduğu gibi vakfiyenin yenilediği tarihte hayatta bulunmadığı için mezkûr ibarenin yazılmış olması da ihtimal dâhilindedir. Kısacası bu vakfiye, Mikail Bayram'ın ileri sürdüğü 1261 tarihini destekleyen bir vesika olmaktan uzaktır.

Hâlbuki, Ahi Evran'ın, Bayram'ın iddia ettiği 1261 yılından sonra hayatta olduğuna dair de kaynaklar vardır.

*Bursalı Hoca Can Fütüvetnâmesi*³⁹ ile *Menâkıb-ı Ahi Cihân-ı Nasreddin Evran* adlı eserde (Köksal 2012: 99) Ahi Evran'ın "Hazret-i Resûl'ün 700 yılında" Ebû İshâk⁴⁰ ve Hacı Bektaş'la birlikte Anadolu'ya geldiği yazmaktadır.⁴¹

Gülşehrî'nin (öl. 1318'den sonra) *Kerâmât-ı Ahi Evran* adlı kısa mesnevisi de Ahi Evran'ın ölümüne dair bazı işaretler sunmaktadır. Gülşehrî'nin bu eserini kaç yılında yazdığını bilmiyoruz ama içinde diğer eseri *Feleknâme*'den bahsettiğine⁴² göre *Feleknâme*'nin yazılışından (1301/02) sonra, en önemli eseri *Mantuku't-tayr*'ı anmadığına göre de onun yazılışından (1317/18) önce, yani 1301-1318 tarihleri arasında yazıldığı söylenebilir. Gülşehrî, eserinde Ahi Evran'a 50 yıl hizmet ettiğini⁴³ söylüyor. 20 yaş civarında Ahi Evran'ın yanına geldiği kabul edilirse, eserini yazdığı anda en azından 70 yaşlarında olmalı. *Mantuku't-tayr*'ı yazdığı anda da ileri yaşlarda olduğunu bildiğimize (Özkan 1996: 250) göre *Kerâmât-ı Ahi Evran* da ondan

³⁵ Mikail Bayram'ın Ahi Evran'a atfettiği eserlerin neredeyse tamamının esasen başka müelliflere ait olduğunu ortaya koyan bir çalışma için bkz. Kaplan 2012. Bu cihetten bakılınca, Ahi Evran'ın gerçek hayatına dair somut bilgilerimizin, Bayram'ın tespitlerine ihtiyatla yaklaşan İlhan Şahin'in İslâm Ansiklopedisi'ndeki "Ahi Evran" maddesinde (Şahin 1988) yazılanlardan çok ileri bir durumda olduğu söylenemez.

³⁶ Bkz. Bayram 1981-1982.

³⁷ Mesela bkz. Köksal vd. 2008: VII; Köksal 2011: 19.

³⁸ Köksal vd. 2008: 154-163, 174-181.

³⁹ Millî Kütüphane Yz. A 870, 28b.

⁴⁰ Kaynaklarda geçen Ebû İshâk adlı şahsiyetlerin Ahi Evran'la muasır olması mümkün görünmemektedir. Ancak bu Ebû İshâk'ın Baba İshâk olması ihtimal yüksektir. Nitekim yukarıda sözünü ettiğimiz 93 beyitlik *Menâkıb*'da Ahi Evran'ın yakın dostları arasında Kefersudî (İshak Baba) da anılmaktadır.

⁴¹ Burada hicretten hiçbir şekilde bahsedilmeksizin "Hazret-i Resûl'ün yedi yüz yılından sonra" denmesi dikkat çekicidir. Adı geçen fütüvetnâmeyi tanıttığımız bir yazımızda "Hazret-i Resûl'ün..." derken kastedilenin -gelenekte böyle bir tarihleme olmamakla birlikte- Hz. Muhammed'in doğumu olabileceğini, bu durumda murat edilen yılın 649 hicrî (1251/52) yılı olabileceğini kaydetmiştik.

⁴² Sen bu ilmi fehm kaçan kılasın / Var Felek-nâme okı kim bilesin (Kartal 2009: 242)

⁴³ Elli yıl bir dem ben ansuz durmadum / Yazı yaban varduğunu görmedüm (Kartal 2009: 235)

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/9 Summer 2014

belki birkaç yıl önce, muhtemelen 1310'lu yıllarda yazılmış olmalıdır. Gülşehrî'nin bu eserini 70 yaşlarında yazdığını düşünürsek -esere göre- Ahi Evran'ın da yaklaşık o yıllarda öldüğü çıkarılabilir.⁴⁴

Ahi şecerenâmelerinde ise kaynağının ne olduğunu tespit edemediğimiz çok ileri bir tarih görüyoruz. Hemen bütün Ahi şecerenâmelerinde Ahi Evran'ın 830 (1426/27) yılında Anadolu'ya geldiği zikredilir (Köksal 2011: 26-27). Bu, elbette gerçek olması mümkün olmayan çok geç bir tarihtir ancak konuyla ilgili olarak kaynaklardaki mevcut bilgilerin atlanmadan aktarılması adına bunun da not edilmesi gerekir.

Ahi Evran'ın 1300'lerde vefat ettiğine dair kayıtlar sadece keramat ve menakıb türünden kaynaklarda mevcut değildir. Ali Emîrî bizzat gördüğünü ifade ettiği hicrî 706 (1306/07) tarihli bir vakfiyede ondan "*kutbu'z-zamân ve'l-âvân ve kemâlu'l-vakt ve'd-devrân eş-Şeyh Nasîrî'd-dîn pîr-i pîrân Ahi Evran*" suretinde bahsedildiğinden hareketle "*İşte Ahi Evran-ı Velî hazretlerinin Osmân Gâzî'nin evâil-i saltanatı ricâlinden olduğuna şu vesâik artık zerre kadar şüphe bırakmaz.*" demektedir (1335: 467).

Evliya Çelebi Seyahatnâmesi'ne göre de Ahi Evran-ı Velî, Orhan Gazi'yle sohbet etmiştir (Kurşun vd. 199: 26).⁴⁵

İsmet Kayaoğlu ise bir makalesinde herhangi bir mesnet ortaya koymaksızın Ahi Evran'ın ölüm tarihini 1300 olarak gösterir (1999: 151).⁴⁶

Hâşim Baba'nın zikrettiği bu buluşmanın kronolojik olarak mümkün olup olmadığı bahsi, önemine binaen biraz uzun tutuldu. Fakat açıkça görüleceği gibi kaynaklardaki kayıtlar, bilgi notları ve çıkarımlarımız birbirini nakzeder mahiyettedir. Dolayısıyla gerek Hacı Bektaş-ı Velî, gerekse Ahi Evran-ı Velî'nin ömür sürdükları gerçek dönemin belirlenebilmesi oldukça müşkül görünmektedir ve bu hususta kat edilmesi gereken epeyce yol vardır. Zira konuyla ilgili malzeme sağlam bir neticeye ulaşmaya -henüz- kâfi değildir. İleride meydana çıkacak yeni bulgular delaletinde, menkabe türünden kaynaklarla vakıf senedi, berat, türlü defterler vb. belge niteliğindeki malzeme üzerine yapılacak tenkitli çalışmalarla bu meselenin aydınlığa kavuşturulması mümkün olabilir.

Ahi Evran'ın adını anmasa da, Friedrich Giese'nin Ahilerin Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda oynadıkları rolü merkeze aldığı kuruluşa dair makalesi (1925) bakışların Ahilik ve Ahiler üzerine çekilmesini sağlayan ve mevzumuzla ilgili zikredilmesi gereken mühim bir çalışmadır. Onun, Gibbons'un rüya rivayetlerinden birine dayanarak Osman Gazi'yi "mühtedi" ve beyliğini "400 çadırılık bir aşiret" olarak takdimini tenkit ettikten sonra, *İbni Battuta Seyahatnâmesi*'ne sıklıkla atıf yaptığı makalesinde Şeyh Edebalı'nın bir Ahi şeyhi olduğunu ısrarla vurgulamasını (Giese 1925: 160-163) yukarıdan beri anlatıla gelen münasebetlerin teyidi bakımından kayda değer buluyoruz.

IV. Kılıç ve Kuşak Kuşanma Meselesi

Yukarıda da ifade edildiği gibi Ahi Evran'ın Osman Gazi'ye kılıç kuşatmasından Ankâ-yı Maşrık'tan başka bir yerde bahsedildiğini tespit edemedik. Hacı Bektaş'ın kuşak kuşatırken Ahi Evran'ın "kılıç kuşatması"nın, onun sadece postunda oturup irşat faaliyeti yapmakla kalmayıp aynı zamanda

⁴⁴ Bütün bunları, Kerâmât-ı Ahi Evran'ın Gülşehrî'ye aidiyeti konusundaki tartışmaları bir kenara koyarak söylüyoruz. Bizim kanaatimiz bu eserin başka birine aidiyeti için bir sebep olmadığı yönündedir. Bkz. Köksal 2011: 30-33, 54. dipnot; Köksal 2013. Ali Emîrî'nin, Helvacızade Mahmud Cemaleddin Hulvî'ye (ö. 1654) ait *Lemezât* adlı eserden naklen verdiği: "*Menküldür ki Kırşehir havâs beyninde Gülşehrî denilmekle yâd olunmuş. Sebeb oldur ki ibtidâ şehir binâ olundukda kerpîçlerine gülâb katmışlar. Ve ba'zılar dahi derler ki Ahi Evren-i Velî pîr-i 'âlî ki anda medfûndur, ekser halk 'kemer-beste budur' derler, anın zâviyesinde olan şeyhin adına Gülşehrî derlerdi. Çengiz-zâdelere varup mu'âf etdirmişdi. Şehir halkı ana başışlanmıştı. Tahribden halâs itdirdüğüçün Gülşehrî dediler.*" (Ali Emîrî 1335: 466-467) ifadeleri de Gülşehrî'nin Ahi Evran'ın halifesi olduğunu, dolayısıyla *Kerâmât-ı Ahi Evran* adlı eserin Gülşehrî'ye aidiyetinin güçlü bir tescilidir. Bu alıntı, Gülşehrî-Ahi Evran irtibatını tebellür etmekle kalmıyor, aynı zamanda Kırşehir'e neden Gülşehir dendiğinin iki farklı rivayetini de bize aktarıyor. Birincisi malum ve yaygın rivayettir. İkinci rivayete göre Gülşehrî, -metinde Çengiz-zâdelere diye anılan- Moğollar'a giderek onların Kırşehir'e saldırılmalarını ve şehrin harap olmasını engellediği için şehre onun adı verilerek Kırşehir "Gülşehrî" olarak anılmaya başlanmıştır. Bunda eğer gerçeklik payı varsa, Gülşehrî'nin Moğollarla iyi geçinme siyaseti güden Mevlânâ'yla olan yakınlığının da bu muafiyette etkili olduğu söylenebilir.

⁴⁵ "*Selçûkiyândan berü mu'ammer olup Orhân sohbetiyle müşerref olmuşdur.*"

⁴⁶ "Ahi Evren 1300 yılında Kırşehir'de vefat etmiş bir sufidir. (...) Ahi Evren Mevlânâ'dan sonra vefat etmiştir."

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/9 Summer 2014

“savaşkan” bir kişiliğe de sahip olmasıyla ilgisi olsa gerekir. Gülşehrî'nin eseriyle aynı adda ama düzyazıyla kaleme alınmış *Kerâmât-ı Ahi Evran* adlı bir menakıbnâmedeki şu kayıtlarda hem onun bu vasfı vurgulanmakta, hem de Hacı Bektaş'la münasebetine işaret edilmektedir:

“*Ahi Evran pâdişah Kayseri'den debbâğ idi. Ulu Alâeddin onu Konya'ya davet eyledi. Sad(r)eddin-i Konevî ilen muhabbeti ziyade idi. Tâ kim onu Denizli'ye gönderdiler. Hacı Bekdeş kim Sulucaöyüğe gelince o da Kırşehri'ne geldi. Çokça debbağlık yapıdı. Tatar muhâlifî olup savaşkan idi. Fütüvvet erbâbının serveridir. Bu yüzden şehîdlik şerbetin içdi. Hünkâr ile musâfahası, kerâmâtı çok durur.* (Altınok, 2005: 70)”

Hacı Bektaş'ın Osman Gazi'ye kuşak kuşattığı, türlü menakıbnâmeler ve tarihlerde de zikredilmekle birlikte bu kadar ayrıntılı olarak sadece Ankâ-yı Maşrık'ta anlatılmaktadır (Ali Emîrî 1336: 466).⁴⁷ Ne var ki kuşak kuşatma yerine -yine benzer motiflerle- kimi kaynaklarda kılıç kuşattığı, kimilerinde taç (veya ak börk) giydirdiği, kimilerinde ise hem kılıç kuşattığı, hem taç giydirdiği nakledilmektedir. Ağırlıklı olarak bu konunun işlendiği çalışmalar bulunduğu⁴⁸ için ayrıntıya girmek istemiyoruz. Ancak önemine binaen -söz konusu çalışmalarda zikredilmeyen- “Osman Gazi'ye kılıç kuşatma” hadisesinin ve evveliyatının oldukça farklılık arz eden Mevlevî yorumuna da değinmek gerekir. Mehmed Zeki (Pakalın) “Taklîd-i Seyf” (1336: 848-849) başlıklı yazısında bu rivayeti şöyle anlatıyor:

Mevlevî postnişinlerinden Hemdem Çelebi'den itibaren teselsül yoluyla Celâleddin Çelebi'ye kadar intikal eden eski bir mecmuada kaydedildiğine göre son Selçuklu sultanı Alâeddin tarafından (Osman'ın babası) Ertuğrul'a (saltanat nişanesi olan) “davul ve alem” ile birlikte Söğüt, Eskişehir ve Domaniç yaylası hediye edilir.⁴⁹ Bu bölgedeki halkın vergileri Osmancık'a havale edilir. Çöküşe başlayan Selçuklu saltanatı halkın yoğun isteği üzerine saygın bir kişiliğe sahip olan (Mevlânâ'nın oğlu) Sultan Veled'e teslim edilirse de dünyevî ve manevî saltanat işlerini birlikte yürütemediğinden sadece 18 gün süren “sultan”lığı, o sırada Konya'ya gelmiş bulunan Osman Bey'e, dua ederek ve kılıç kuşatarak teslim eder. Adı geçen mecmuada belirtildiğine göre Osmanlı sultanlarına kılıç kuşatma âdeti bu olaydan sonra uygulanmaya başlamıştır.⁵⁰

Bu mecmuadan aktarılan bilgiler kılıç meselesinden ziyade Osmanlı'nın kuruluşuna Bektaşî nazarıyla bakan Ankâ-yı Maşrık müellifine karşılık Mevlevî rivayetini ortaya koymasından dikkate şayandır.

⁴⁷ Bizce bu cümleyi “Vilâyetnâme dışında” istisnasıyla kurmak doğru olacaktır. Kütüphanelerde pek çok nüshası bulunan Vilâyetnâme'de daha tafsilatlı olarak anlatılan bu görüşme, öncesi ve sonrasıyla özetle şöyledir: Hacı Bektaş, “Osmancık”tan önce amcası Erdoğdu Alp'i saltanat seccadesine oturtur, ona kılıç kuşatır ve dua eder. Erdoğdu ölünce Kayı'nın uluları Ertuğrul'un yiğit oğlu Osman'ın “bey” yaparlar. Osman Yarhisar, Bilecik, İnegöl, İznik gibi yerlere akınlar eder, yağmalar yaparak kâfirleri bozguna uğratar. Bursa Bey'i, Alâeddin'e aralarında yaptıkları ahdi Osman'ın bozduğu iddiasıyla Osman'ı şikâyet eder. Alâeddin, Osman'ı yakalatıp huzuruna çıkarır. Yiğit ve samimi bir genç olduğunu görünce, onun nasıl biri olduğu konusunda emin olmak için çok güvendiği Hacı Bektaş'ın görmesi isteğiyle adamlarıyla Karacahöyük'e gönderir. Hacı Bektaş burada Osman Bey'e tac giydirir, kendi belindeki kemeri çıkararak ona kuşatır; önündeki چراغı uyandırıp tekbir ve öğütlerle Osman Bey'e sunar. Dualar eder, “*Rum erenleri bu makamı birisine vermek istedi. Her biri bir eri tuttu. Bense yedi yıldır seni ve senin soyunun ruhlarını vilâyet kabzasında saklayıp durmaktayım. İşte geldin, nasibini aldın* (Gölpınarlı 1990: 74)” diyerek saltanatı manen Osmancık'a teslim eder.

⁴⁸ Mesela bkz. Karadeniz 2006; Yıldırım 2009; Maden 2011.

⁴⁹ Vilâyetnâme'ye göre de Hacı Bektaş-ı Veli'nin önce Ertuğrul'u, sonra Osman'ı manevi himayesine aldığı hatırlatılm.

⁵⁰ “Saltanat-ı Selçukiyenin âhiri olan ‘Alâe’-d-dîn tarafından ‘Ertuğrul’a tabî ve ‘alem verilir. Söğüt ve Eskişehir şehirleriyle Domaniç yaylağı ihşân ve i’tâ edilmiştir. O havâli ahâlisinden alınan vergilerin ve arâzilerden aldığı mukâtaalardan matlûb-ı muayyenini Sultân Alâe’-d-dîn’e irsâl mu’tad olduğundan böyle bir akçenin Alâe’-d-dîn’e teslimi zımnında hey’et-i mahsûsa ile mahdûmu ‘Osmancık’ dahi Konya[ya] gelmiş. Hâl-i inkırâzda bulunan devlet-i Selçukiyenin eyâdî-i ehle geçerek şükûh-ı hükûmetin sıyânet edilmesi, ehâlice güftüğü bâdî ve esâsen ehliyetleri herkesçe ma’lûm olan ‘Sultân Veled’e teveccüh-i umûmî olduğundan keyfiyet-i mebhûseyi teklif ve bütün Karaman ve havâlisi müşârün ileyhe inkıyâd ve bîat etmişlerdir. Sultân Veled’e ‘sultân’ nâmının talkîb olunması şu hadisede taht-nişîn olmasından inbiâs eylemiştir. Müşârün ileyh on sekiz gün kadar icrâ-yı saltanat etmiş ise de gerek idâreten ve gerek mesleken saltanat-ı suveriye ile saltanat-ı ma’neviyenin bir arada ictimâ uyamayacağını piş-i teemmüle alarak o vakit tevsi’-i dâire-i hükûmetle uğraşan ve Konya'ya gelmiş bulunan ‘Osmân Beg’e duâ ederek kılıç kuşatmış ve bu sûretle terk-i saltanat etmiştir. İşte o tarihten bi’l-itibâr selâtîn-i Osmâniyenin bu hânedâna karşı muhabbet ve samîmiyetleri olduğundan her teceddüde evlâdının eserine tebaan hânedân-ı Hazret-i Mevlânâ tarafından ediyeye-i hayriyye kırâatiyle kılıç kuşadılmak usûlü mer’û’l-icrâ olmuştur.”

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/9 Summer 2014

V. Osman Gazi'nin Rüyası Meselesi

Osman Gazi'nin rüyası başta Âşıkpaşazâde olmak üzere birçok tarihte geçmektedir. Ancak Hâşim Baba'nın anlattığı rüya yaygın olarak bilinen Âşıkpaşazâde Tarihi'ndeki⁵¹ rüyadan önemli noktalarda ayrılır. Bu farkların daha belirgin görülmesi için tablo hâlinde mukayese edelim:

Ankâ-yı Maşrık'ta	Âşıkpaşazâde Tarihi'nde
Rüya bir çadırda görülür.	Rüya olayının geçtiği mekân Şeyh Edebalı'nın dergâhıdır.
Rüya olayı üç Allah dostu pirin Osman'a istihareye yatmasını emretmeleriyle gerçekleşir.	Osman Gazi, rüyasını dergâhta kaldığı odada uyuyakalınca görür.
Rüyada ilk motif Hacı Bektaş'ın Osman'ın beline kuşak bağlamasıdır.	Bu motif yoktur.
İkinci motif, Ahi Evran'ın kılıç kuşatmasıdır.	Bu motif de yoktur.
Şeyh Edebalı'nın koynundan doğan " günes " Osman Gazi'nin koynuna girer.	Şeyh Edebalı'nın koynundan doğan " ay " Osman Gazi'nin koynuna girer..
Osman Gazi'nin göbeğinden çıkan ağacın bütün dünyayı kaplamasından sonra "kıble tarafından bir büyük meşcit zuhur" eder.	Mescit motifi yoktur.
Rüya bittikten sonra gaipten gelen "Kalk ve bak!" hitabıyla uykudan uyanır.	Kendiliğinden uyanır.
Rüyayı Hacı Bektaş, Ahi Evran ve Şeyh Edebalı birlikte yorumlarlar.	Rüyayı Şeyh Edebalı yorumlar.
Uyandıktan sonra Hacı Bektaş kuşak, Ahi Evran kılıç kuşatır. Edebalı da kızını nikâhlar.	Uyandıktan sonra Şeyh Edebalı kızını nikâhlar.
Edebalı'nın Osman Gazi'ye verdiği kızının adı Serife 'dir. ⁵²	Edebalı'nın Osman Gazi'ye verdiği kızının adı Malhun 'dur. ⁵³

F. Köprülü, başta Gibbons olmak üzere rüya meselesi üzerinden Osman Gazi ve ilk Osmanlılar hakkında yorumlara varan müsteşrikleri tenkit babında rüya meselesi üzerinde uzunca durur (1981: 40-44) ve öz olarak F. Giese'nin rüyayı "*Osmanlı sülâlesine Küçük Asya'daki diğer Türk kabileleri üzerinde hegemonyasını kurmak için ilâhî bir meşrûiyet vermek arzusu*" olarak değerlendirmesine katılır (1981: 41). H. İnalçık, bu rüya olayına Osman Gazi hakkındaki uzun ansiklopedi maddesinde (2007) neredeyse hiç değinmez. Bu "rivayet" in Osman Gazi'yi diğer "gaziler" arasında seçkin duruma getiren bir özellik olması hasebiyle önemli olduğuna vurgu yapar ve devamla "*Osman ile şeyh arasında folklorik bir kutsama hikâyesinin ilâvesi, bütün Türkmen beylerinin bu çeşit kutsamaları beyliğin tanrısal teyidi ve meşrûlaştırma gayreti olarak yorumlanmalıdır.*" değerlendirmesinde bulunur (İnalçık 2007: 446). Bir başka yazısında da -benzer ifadelerle- Osman Gazi'nin rüyasını "hikâye" olarak niteleyen ve "*Bunun halk rivayetinde aldığı folklorik biçimi (rüya hikâyesi), bu ilişkinin gerçek tarihî olgu niteliğini gidermez. Din adamlarının, özellikle dervişlerin hükümdarın egemenliğini halk önünde meşrûlaştıran bu hayatî fonksiyonunu, Osmanlı tarihinin son dönemlerine kadar izleyebilmekteyiz.*" (2014: 149) diyen İnalçık'a göre Osman Gazî ile Edebalı ilişkisi "tarihî olgu", rüya "hikâye"dir.

Osmanlı tarihlerinde bazı değişikliklerle de olsa yer alan ve zaten bilinen bu rüya hadisesine dair, yukarıda tablo hâlinde aktardığımız ve esasen bu yazının da ortaya çıkış sebebi olan farklılıklar dışında eklenecek bir husus yoktur.

⁵¹ Yavuz-Saraç 2003: 325-326.

⁵² Gördüğümüz altı nüshanın beşinde "Şerife kerîmesini..." yazmaktadır. Dolayısıyla arada izafet hemzesi bulunmadığı için bu ibareyi "şerife-i kerîme" şeklinde okumak ve "şerife"ye cins isim manası yüklemek mümkün değildir. Kaldı ki Atatürk Kitaplığı OE 1584 nüshasındaki "Şerife nâm kerîme-i muhteremelerini..." ibaresi (6b) bu adın Şerife olduğuna kuşku bırakmamaktadır.

⁵³ Oruç b. Adil ise *Tevârih-i Âl-i Osmân*'nda rüyayı göreni Ertuğrul Gazi, Edebalı'nın kızının adını ise Rabia Hatun olarak gösterir. Uzunçarşılı, 1324 (Hicrî 724) tarihli Orhan Bey vakfiyesinde Orhan Gazi'nin annesi için geçen "Mal Hatun binti Ömer" kaydına istinaden Edebalı'nın kızının adının Bâlâ Hatun olup muhtemelen "yalnızca şehzade Alâüddin'in validesi" olabileceğini söyler (1972: 105).

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/9 Summer 2014

SONUÇ

Bütün bunlardan hareketle ulaştığımız sonuçları şöyle sıralayabiliriz:

Osmanlı tarih yazarlarının diğer konulardaki siyasi kanaatleri -tabii olarak- nasıl dönemlerinin din-tasavvuf-devlet ilişkileri çerçevesinde şekillenen müessir anlayışı, yetişme tarzları ve siyasi otoritenin pozisyonuna göre oluşmuşsa, Hacı Bektaş-Osman Gazi buluşması hadisesindeki tavırlarının da bu çerçevede olduğu anlaşılmaktadır. Bu cümleden olarak, Heterodoks zümrelerin devlet için bir “problem” oluşturmadığı dönemlerin eserlerinde bu görüşme dile getirilmiş, sonraki tarihlerde ise ya reddedilmiş ya konuya hiç değinilmemiştir. Bunda, yeniçerilerin devlet içindeki siyasi ağırlıkları ve güç dengeleri gözetilerek tavır belirlendiği açıkça gözlenmektedir. Bugün de kimi tarihçilerin “buldukları yerden” değerlendirme yaptıklarına şahit olmaktayız. Günümüz Alevî-Bektaşî aydınları arasında da yazımıza esas olan konunun bir “sorun” olarak tartışıldığı dikkat çekmektedir. Önemli temsilcisi olarak Bedri Noyan Dede Baba’yı tespit ettiğimiz bir kesim “Osmanlı’nın kurucu iradesi” olmak veya en azından Osmanlı Devleti’nin teessüsünde Hacı Bektaş’ın, dolayısıyla Bektaşîlerin rolünü öne çıkarmak, tabiatıyla Osmanlı varisi bu topraklardaki varlıklarının kıymet ve önemini vurgulamak adına bu hadisenin varlığı tezini; bu tevarüsü önemsemeyen, hatta övünülecek bir miras olarak kabul etmeyen Marksist kesim ise, Hacı Bektaş’ın 1270 yılında öldüğü bilgisini temel alarak bu buluşmanın asılsız bir hikâyeden ibaret olduğu tezini savunmaktadırlar.

Bu hadisenin gerçekten olup olmaması bir tarafa, Hâşim Baba’nın, eserine bunu dâhil etmesinin belli bir maksada hizmet gayesine matuf olduğuna kuşku yoktur. Esasen eserin satır aralarında bunu tespit etmek de mümkündür. Meselâ metinde geçen “*Bu gâzî saltanatı râygânca aldı.*” ibaresi, Osman Gazi’ye saltanat dizginlerinin “kolayca”, hatta kelimenin tam manasıyla “bedavadan” teslim edildiğinin vurgulanışı, bu manada önemlidir. Yani Hâşim Baba’ya göre Osman Bey, devletini gücüyle veya başka etkenlerle değil, Hacı Bektaş, Ahi Evran ve Şeyh Edebali’nin “himmet”leriyle kurmuştur. Bu açıdan bakılınca Ankâ-yı Maşrık’ı Bektaşîlerin devletin tesisindeki rolünün bir nevi kutsandığı bir metin olarak tanımlamak da mümkündür.

Meseleye “uzaktan” bakıldığında durum şudur: XIII-XIV. asırlar Türk tasavvuf tarihi açısından (tabii genel Türk tarihi için de) belgelerin bulunmadığı, kendi devrinden çok ileri tarihlerde kaleme alınmış eserlerle aydınlatılmaya çalışılan bir dönemdir. Vakfiye veya vakıfnamelerin, -en azından bir kısmının- sonradan üretilmiş / düzmece veya tarihi değiştirilmiş olması ihtimali hesaba katıldığında konuyu aydınlatmaktan uzak oldukları görünmektedir. Hâl böyle olunca bu dönemin aydınlatılmasında menakıbnâme türü metinlerin değeri daha da öne çıkmaktadır. Bu hususta Halil İncalık’ın “*Günümüzde bu tarihî metinleri içerdikleri destanî-folklorik malzemeye bakarak toptan masal-efsane saymak ve ilk dönem tarihinin ‘kara bir boşluk’tan ibaret olduğunu iddia etmek için kolayına gitmektir.* (İncalık 2007: 452)” sözünü kılavuz kabul etmek suretiyle; bu kabil eserleri hem birbirleriyle, hem de kronikler ve sahih belgelerle -elbette müelliflerin kimlik ve kişilikleri, yazıldıkları dönem ve siyasi ortam gibi kıstasların süzgecinde- mukayese ederek bazı sonuçlara ulaşmak kabil olabilir.

Eserde, Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî’ye “meczup” ve “mecnûn” denmesinin ve Mevlânâ’nın Selçuklu saltanatını Moğollar’a teslim ettiğinin söylenmesinin Mevlevîler nezdinde doğurduğu tepkileri tahmin etmek zor değildir. Hâşim Baba’nın Mevlânâ’ya bakış açısı böyleyken “üç eren”in kendi aralarında konuşmalarında birbirlerine sürekli “*balım, gülüm, eyliğim*” şeklinde hitapları da folklorik ve dilsel bakımdan dikkat çekici olması yanında, hususen Hacı Bektaş’ın Ahi Evran’a “*erenler evreni, erenler gülü*” diye seslenmesi aralarında var olduğu bilinen dostluğun bir başka teyididir.

Sonuç olarak diyebiliriz ki, ulaşabildiğimiz ve yukarıda paylaşageldiğimiz bütün malumat çerçevesinde, Hâşim Baba’nın aktardığı bu olayın ne kadarının hakikat olduğu ve olabileceği konusunda bugün için kesin bir söz söylemek imkânından mahrumuz. Bu olayın cereyan edip etmediği meselesi bir tarafa; Bektaşî zümrelerinin böyle bir buluşmanın sahilliğine olan inançlarını, Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî’ye bakış açılarını farklı ve orijinal değerlendirmelerle ortaya koyması, özellikle de bu hadisenin bir kahramanı olarak Ahi Evran’ın da yer alması, üstelik -mevcut bilgilerimize göre- hadiseyi bu şekilde ele alan yegâne kaynak olması gibi hususlardan bakılınca, Ankâ-yı Maşrık’ın mezkûr bölümünün önemi, tartışılmayacak değerdedir.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/9 Summer 2014

II. METİN

II.1. Nüshalar: Ankâ-yı Maşrık'ın tespit edebildiğimiz nüshaları şunlardır: DTCF Kütüphanesi, Üniversite A 137/1; Millî Kütüphane Yz A 9591; Yz A 4950/2; Ankara İl Halk Kütüphanesi 311; Süleymaniye Kütüphanesi Hacı Mahmud Efendi, 3094; Hâşim Paşa, 60; Tercüman Y-104; İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi TY 816; TY 3833; Yapı Kredi Bankası Sermet Çifter Kütüphanesi 230; Almanya Milli Kütüphanesi Ms.or.oct.2746; İngiltere Milli Kütüphanesi Or.8059; İBB Atatürk Kitaplığı OE 927; OE 1031; OE 1584; OE 1053; OE 1056; Bel K 0681; Millet Kütüphanesi AE Şer'iyye 891/1; AE Şer'iyye 1348.

II.2. Metin⁵⁴

/10b/... Meşhûrdur ki⁵⁵, Âl-i Selçûkiyye'nin âhiri Alâü'd-dîn-i Selçûkî hazretleri Monlâ Celâlû'd-dîn-i Rumî'yi kendüsüne 'ata'⁵⁶ idinmiş idi. Ancak Alâü'd-dîn'in evlâdı olmayup, nâ-ümîd olduğundan emr-i saltanatı müşâvere için Karaman eyâletinde olan meşâyih-ı ehlullâhı da'vet idüp bir meclis-i 'âlfî müheyyâ oldukda o meclisde hâzırlardan Baba⁵⁷ nâm bir pîr-i fânî ve 'ârîf-i nûrânî zâtı kendüye "baba"⁵⁸ idinmiş idi. Bu ahvâl Celâlû'd-dîn-i Rûmî'ye 'aks oldukda ber-muktezâ-yı cezbe-i ilâhî celâle gelüp saltanat-ı Selçûkiyye'nin zimâm-ı devletini Tatar'a teslîme /11a/ himmet ve murâd eyledi.

Lâkin vâris-i nûr-ı nübüvvet, mazhar-ı sırr-ı velâyet Seyyid Hünkâr Hâcî Bektaş-ı Velî⁵⁹ hazretleriyle Seyyid Ahi Muhammed⁶⁰ Ni'metullah Evren hazretleri ve Seyyid Şeyh Edebalı hazretleri üç merd-i meydân birlik idüp bir yere cem' olup Seyyid Hâcî Bektaş Velî cevâb eyledi ki:

"Balım, gülüm, eyliğim, erenler evreni ve erenler güli. Monlâ Celâlüddîn-i Rumî zirve-i celâlde bulunmağın yanında dost ile düşman berâberdir. Belki cüz'î nesneden hâtırı münkesir olsa düşman tarafına meyl idüp dostlarına celâl[i] muhakkaktır. İmdi, bu tâ'ife-i meczûbine⁶¹ yakın olmakda çendân 'âlem yoktur. Hemân âteş-i süzâna yakın olmak gibidir. Nihâyet irakdan âşinâlık ve ri'âyet idüp mülâkât câ'iz olanlardan değildir. Çünkü pâdişâhlar meczûb olanları kendülere yakın eyleyeler, lâ-büdd anlardan nice celâl zuhûr edip zarar⁶² görmeleri muhakkaktır. Vay ol hâkimlere ki, bir alay mecânînden meded talep idüp istimdâd isteyeler. Bu meşhûrdur ki mestlere âşinâlık eyleyenler lâ-cerem helâklik içindedirler. Cümleden biri Âl-i Selçûk'un zimâm-ı saltanatı ol meczûb-ı Hakk'ın zimmet-i himmetine⁶³ rabt eylemegin zevâl-i saltanatına illet-i müstakille olmuştur." diyü itmâm-ı sohbetlerinde gayret-i nûr-ı nübüvvet ve himmet-i sırr-ı velâyet zuhûra gelüp üç aded merdân-ı Hudâ ve 'irfân-ı bî-riyâ elvâh-ı 'ilm-i ilâhîye nâzır ve vâkıf olduklarında bu merd-i şecâ'at 'Osmân Han-ı Gâzî'yi seccâde-i saltanata itdürmek /11b/ üzre kendüler teveccüh üzre iken kırk 'aded sâhib-tasarruf taraf-ı hilâfda bulunmağın terk-i sarây-ı fânî ile fenâ bulmuşlardır. Ve bu taraftan bu üç 'aded merd-i meydân-ı Hudâ ol mertebe teveccüh ve cenâb-ı Vâcibü'l-vücûd'dan recâ ve niyâz eylediler ki hattâ zimâm-ı saltanat-ı İslâmiyye misâl-i 'âlem-i mukayyede 'Osmân Han-ı Gâzî hazretlerine ihâle ve mukarrer kılındı. Âhirü'l-emr bu merdân-ı Hudâlar 'Osmân Han-ı Gâzî hazretlerin erenler meclisine idhâl idüp istihâre emr eylediler.

Çünkü emr-i merdân ve sırr-ı pîrân üzre 'Osmân Han-ı Gâzî cenâb-ı Hakîm ve 'Azîz [ü] Gaffâr'a niyâz idüp erkân-ı ehlullâh ile niyâz eyledikde 'âlem-i misâl-i mukayyede 'Osmân Han-ı Gâzî seyr eyledi ki yed-i kudret ile sır yüzünden Seyyid Hâcî Bektaş Velî hazretleri 'Osmân Han-ı Gâzî'nin miyânına bir

⁵⁴ 1. Metin eserin sadece yazımıza esas olan bölümünü içermektedir.

2. Metin sekiz nüshanın (Millet Kütüphanesi AE Şer'iyye 1348, Milli Kütüphane Yz. A 4950/2, Yz. A 9591, İBB Atatürk Kitaplığı OE 1031, OE 1584, OE Yz. 0927 ve Bel K 0681) karşılaştırılmasıyla oluşturulmuştur.

3. Karşılaştırmada sadece anlama tesir eden nüsha farkları gösterilmiştir.

4. İki eğik çizgi arasında gösterilen (/10b/...) sayfa numaraları AE Şer'iyye 1348 nüshasına göredir.

⁵⁵ OE 1584'de derkenarda kırmızı mürekkeple "Sebeb-i İnkırâz-ı Selçûkiyye" yazılıdır.

⁵⁶ ata: OE 1031'de "baba".

⁵⁷ Bel K 6812'de "Baba" kelimesinin üzerine "-yı Muhammed" eklenerek "Baba-yı Muhammed" olarak tashih edilmiştir.

⁵⁸ baba: AE, OE 1031, Bel K 6812'de "ata".

⁵⁹ OE 1031'de metin boyunca Hacı Bektaş adından sonra "efendimiz hazretleri" ibaresi gelmektedir.

⁶⁰ Ahi Evran'ın adı Ahi şeceranâmeleri ve bazı menkabelerde Nimetullah olarak da geçer ama "Muhammed" adı bilinmemektedir.

⁶¹ tâ'ife-i meczûbine: OE 1584'de yok.

⁶² Zarar: hazer OE 1031.

⁶³ zimmet-i himmetine: OE 1031'de zimmet ü himmetine.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/9 Summer 2014

فان لم تعدل والاعداء قوّى والدوائر البسيطة خراب “فاعدل واثبت واستقرّ” kudret kuşağı kuşatdı ki zâhiri “فاعدل واثبت واستقرّ”; ammâ bâtı “فان لم تعدل والاعداء قوّى والدوائر البسيطة خراب” ve “وان كانوا جميعاً في تصرفك فابدهم الله ونصرهم على اجناس الاعداء فالأ فلا شيء لهم في الحكم والذار قديمة في حكم ش والسين في غلبة الميم ها خذ هذا الامانة بيدك وبيد يد يد يد يد يد يد الا ثلاثة عشر في اربعة

Ve yine ol ma'nâda sır yüzünden Seyyid Ahi Evren Ni'metullâh 'Osmân Han-ı Gâzî'ye bir seyfi-sârım kuşatdı ki kabzasına iki bin altı yüz elli⁶⁴ 'aded lafza-i celâle nakş olmuş, ol seyfin ağzında hatt-ı celî ile yüz toksan /12a/ tokuz lafz-ı zulm-ı mukatta'-şekl nakş olunmuş, ve yüzünde hatt-ı celî ile kitâbet olunmuş ve bir yüzünde “يا هذا خذ هذا السيف وامر بالمعروف وانه عن المنكر والسلطنة لك الى اتمام الدهر”⁶⁵ ve “يا امرت بالمنكر ونهيت بالمعروف و لا مهابة ولا ولاية لك هذه امانة الله و امانة رسول الله منا اليك الى من ظهر ما ظهر و وقع ما وقع في اربعة و عشرين و اذا ضعف قوّى فالزم يدك القوّى بالعدل و بالحق

Ve yine ol ma'nâda sır yüzünden Şeyh Seyyid Edebalı hazretlerinin koynundan güneş zâhir olup 'Osmân Han-ı Gâzî'nin koynuna girer ve 'Osmân Gâzî hazretlerinin göbeginden bir ağaç biter ki maşırık ile mağrib beynini tutar ve ol ağacın zıllında cümle gezerler ve yigirmi tokuz 'aded ırmakları akar ve ol ırmaklar bölünüp 'adedi nâ-ma'lûm ırmaklar akar ki evvelkilerden 'azîmdir. Ve halkın kimisi zirâ'at ider ve kimi hayvân güder ve kimi ceng ider. Ya'nî cümle esnâf hizmetlerini edâ iderler.

Ba'dehû “يا عثمان فاجلس” diyü hitâb-ı gaybla kıble tarafından bir seccâde zâhir olur ki mihrâbının toksan beş yerinde salât ile zekât yazılmış ve yigirmi dört küngüresi var. On ikisi gâyet latîf ve on ikisi bir gayrı 'âlemde ammâ on yedinci cümleye Ürker makâmında ve içinde yazılmış ki: “البحرين فلا تغفل يا هذا منهم واستقم كما امرتهم فامرک يتّم بهم

Ba'dehû heybet ü şiddet ile hitâb geldi ki: “يا عثمان قم فانظر” /12b/ Bu şiddet-i sûret-i ma'nâdan⁶⁶ 'Osmân Han-ı Gâzî hazretlerine intibâh gelüp âgâh ve kâ'im olup ol üç merdân-ı Hudâ'nın teşriflerine muntazır oldılar. Gördi ki bu üç merdân-ı Hudâ çadırdan içerü girerler. Selâm virüp erkân-ı ehlullâhı yirine getürdiler ve cevâb eytdiler ki: “Yâ sırr-ı 'Affân 'Osmân Gâzî “عجبنا منك تخاف منا في رؤياك ولا تخاف في يقظتك” “يا عثمان عليك امور الدنيا والدين فيشركناك بشارة لا بشارة مثلها” nutkuyla 'Osmân Han-ı Gâzî hazretlerini ortaya getürüp âdâb-ı nûr-ı nübüvvet ve erkân-ı sırr-ı velâyet üzre kemer ve seyfi kuşadup ve Şeyh Edebalı'nın Şerîfe kerîmesini⁶⁷ 'akd idüp gayret ü himmet-i hânedân-ı nübüvvet zuhûra geldi ve rü'yâ ta'bîr oldı.

Ba'dehû Hâcı Bektaş-ı Velî 'Osmân Han-ı Gâzî'ye hitâb itdi ki: “Balım, gülüm, eyligim⁶⁸! yâ sırr-ı 'Affân 'Osmân Han “كونوا ثلاثة عشر و اربعة عشر” didükde Seyyid Ni'metullâh Ahi Evren cevâb eyitdi: “Inşâallah ziyâde olur. On sekizde yeniden düzen yirin bulur, olanlar yine bunlardan olur, gayrıdan olmaz. Bigânededen vefâ gelmez. Erenler olsun olmasun dimezler.” diyü cevâbın tamâm itdükde bir zamân murâkib durdılar. Ba'dehû Seyyid Hâcı Bektaş-ı Velî cevâb eyledi ki: “Balım, gülüm, eyligim. Yâ sırr-ı 'Affân yâ 'Osman! Sizden olmayınca bizden olmasun.” didükde Seyyid Ni'metullâh Ahi Evren hitâb itdi ki: “Erenler, himmeti ödünç itmezler. Elin alup kaldırdıkların yabâna atmazlar.” diyüp sükût eyledi. Tekrâr Ahi Evren /13a/ Seyyid Ni'metullâh, Hâcı Bektaş-ı Velî'ye cevâb eyitdi ki: “Erenler menziline 'âr sığmaz. Erenlerin atduğı ok yerde kalmaz, menzile irişür. Erenler cân ile dürişür, hasûdlar karışur. İşbu gâzîye devlet yaraşdı. Cümle sultânları ibtidâdan geçdi, galebe ve feyth ü fütûh kılıcın erenler elinden kuşandı. Mâdâm ki 'ırk-ı nübüvvet ve sırr-ı velâyetden ayrırlup âher ele yapuşmayalar. Saltanat seccâdesinde kâm-rân olalar. Hod olan oldı. Bu gâzî saltanatı râygınca aldı. Celâl ile iş bir yüzden dahi olayazdı. Mâdâm ki erenler eli bu gâzînin saltanatı kuşağında ola ve hânedân-ı nübüvvetin gönül elleri görklü mahallerde gayret miyânında ola, emr-i Hak ve şefâ'at-i mahbûb-ı mutlak ile hiç efrâd-ı âferideden zarar irişmek ihtimâli yokdur. Meğer ehl-i inkâr Deccâl-i münâfıklara gönül vereler. Ol zamân münâfık göçer, bunlar zahmet çeker, yine düzilür. Balım, gülüm, eyligim yâ sırr-ı 'Affân 'Osmân Gâzî! Senden gelecek bize oğuldur. 'İrk-ı tâhir, nesl-i betüldür. Sulbüne seygid karışdı, münkir münâfık şaşdı.”

İmdi bu âdâb [u] erkân-ı ehlullâh üzre selef-i selâtîn-i Âl-i 'Osmân 'aleyhü'r-rahmeti ve'l-gufrân hazretlerinin her biri bir merd-i Hudâ ve irs-i Muhammed Mustafâ 'azîz ve şeyh-i muhteremden kemer-i

⁶⁴ iki bin altı yüz elli: OE 1031'de “iki bin yedi yüz altı”

⁶⁵ OE 1031'de “hatt-ı celî” ibaresinden buraya kadar yok.

⁶⁶ Bu şiddet-i sûret-i ma'nâdan: OE'de “Bu hitâbın heybetinden ve sûret-i ma'nâdan”

⁶⁷ Şerîfe kerîmesini: OE 1584'de “Şerîfe nâm kerîme-i muhteremelerinin”

⁶⁸ Bu kelimeyi “ilgim” okumak da mümkündür. Ancak bir nüshada (Milli Ktp. Yz. A 4950/2) normalde metnin harekeli olmamasına rağmen bu kelimenin geçtiği yerlerde “eyligim” şeklinde harekelenmesi dolayısıyla böyle okuduk.

himmet ve seyf-i ma'nevî kuşandılar. Hattâ Bâyezîd-i Velî hazretleri ceddimiz Seyyid Baba Yûsuf Efendi'den kemer-i himmet ve seyf-i ma'nevî /13b/ kuşanup şeyh-i mûmâ ileyhın oğlu 'Alî Efendi ile Mora seferine gitdiler. Sultân Selîm Han-ı fâtih-i Mısır, ceddimiz Seyyid Abdullâh Efendi'den kemer-i himmet ve seyf-i ma'nevî kuşandı. 'Azîzim merhûm hâlâ Medîne-i münevverede medfûndur. 'Acîb menkabeleri vardır. Ve sultân Ahmed Han-ı Evvel pîr-i tarîkatimiz Hüdâ'î Seyyid Mahmûd Efendi'den kemer-i himmet ve seyf-i ma'nevî kuşandılar. Ve sultân Murâd-ı Râbî' yine hazret-i pîrden kuşandılar. Ve sultân Mehemmed Han şeyh-i tarîkatimiz Ehl-i Cennet Efendi'den kemer-i himmet ve seyf-i ma'nevî kuşandılar. Kezâ ve kezâ...

İmdi bu nesl-i pâk-i 'Osmânî hânedânı nübüvvetden sahîh seyyid ve şerîf oldukları sikât-ı 'ulemâ-yı muhakkikînden ve mükâşif-i erbâb-ı yakînden rivâyet ve ahbâr-ı sahîha ile rütbe-i tevâtürdedir. Zikr olunduğu vech üzere Sultân Orhan Gâzî, Seyyid Şeyh Edebalı hazretlerinin Şerîfe kerîmelerinden olmuştur.

II.3. Sadeleştirilmiş Metin

Selçukluların son hükümdarı Alâaddin, Mevlânâ Celâleddin-i Rumî'yi kendisine "ata" edinmişti. Ancak Alâaddin'in çocuğu olmuyordu ve olacağından da ümitli olmadığı için saltanat meselesini görüşmek üzere Karaman eyaletindeki Allah dostu şeyhleri çağırıp büyük bir meclis hazırladı. Alâaddin, o mecliste bulunanlardan "Baba" adlı⁶⁹ yaşlı ve nur yüzlü ârif bir kimseyi kendisine "ata"⁷⁰ edinmişti. Bu durum Mevlânâ Celâleddin-i Rumî'ye ulaştırıldığında Mevlânâ, ilahî bir cezbeyle kızıp Selçuklu saltanatının dizginlerini Tatar'a (Moğollar'a) teslim etmeyi amaçladı.

Ancak üç meydan merdi; peygamberlik nurunun mirasçısı ve velilik sırrına mazhar Seyyid Hacı Bektaş-ı Velî, Seyyid Ahi Nimetullah Evren ve Seyyid Şeyh Edebalı hazretleri bir yerde toplandılar. Hacı Bektaş-ı Velî (Ahi Evran'a) dedi ki:

"Balım, gülüm, iyiliğim; ey erenler evreni ve erenler gülü. Mevlânâ Celâleddin öfkenin doruğunda olduğu için onun yanında dostla düşman birdir. Belki de küçücük bir şeyden gönlü kırılmıştır. Artık onun düşman tarafına meyledip dostlarına kızgın olduğu kesindir. Meczip olanlara yakın olmanın çok fazla âlemi yoktur. (Onlara yakın olmak) aynı yakıcı ateşe yakın olmak gibidir. Sonuçta (mezcuplarla) uzaktan tanışıklık (yeterlidir); hürmet etmek ve konuşmak uygun olan kimselerden değildirler. Çünkü padişahlar mezcupları kendilerine yakınlaştırırlarsa onlardan zarar görmeleri kaçınılmazdır. Bir alay deliden fayda umup yardım isteyen hâkimlere yazıklar olsun. 'Sarhoşlarla dostluk edenler kuşkusuz helaklik içindedirler.' sözü meşhurdur. Bunlardan biri, Selçuklu Devleti'nin saltanat dizgininin o Hak meczubunun⁷¹ himaye ve yardımına bağlanması saltanatın sona ermesi için başlı başına bir sebeptir."

Sohbetin sonunda peygamberlik nurunun gayreti ve velayet sırrının himmeti zahir olup bu üç samimi ve arif Allah dostu, İlâhî ilmin levhalarına vakıf olduklarında yiğitlik timsali Osman Gazi'yi saltanat seccadesine oturtmak üzere niyet etmişlerken buna karşı çıkan kırk kişi yokluk âlemine göçtüler.⁷² Bu yandan Allah meydanının üç eri o kadar arzu ettiler, Allah'a o kadar rica ve niyazda bulundular ki, İslâm saltanatının dizginleri Osman Gazi hazretlerine rüya âleminde teslim edildi. Bu Allah dostları Osman Gazi'yi erenler meclisine alıp ona istihareye yatmasını emrettiler.

Osman Han Gazi, o mert kişilerin buyruğu ve pîrlerin sırrı üzerine Allah dostlarının usulünce Allah'a dua ettiğinde rüya âleminde sır vasıtasıyla şunları gördü:

Seyyid Hacı Bektaş-ı Velî Osman Gazi'nin beline, dış görünüş itibarıyla "Adaletli, sağlam duruşlu ve kararlı ol!" yazılı; asıl itibarıyla ise "Eğer adil olmazsan, (bil ki) düşman güçlenir ve bütün memleket harap olur; mîm'in 'hâ'ya üstün gelmesi hususunda 'şın' ve 'sîn'in hükmünce vatan yıpranır. Bu emanete sen ve senden sonraki dört (asır) boyunca on iki kişi (el) –on üçe kadar-⁷³ sahip çıksın. Topluca senin

⁶⁹ Bir nüshada "Baba-yı Muhammed". Metne bkz.

⁷⁰ Bazı nüshalarda "baba". Metne bkz.

⁷¹ Bazı nüshalarda "Mevlânâ'nın". Metne bkz.

⁷² Bu ifadedden öyle anlaşılıyor ki, bu üçlünün aldığı karara söz ve yetki sahibi kırk kişi muhalefet etmişler, ancak onların muhalefetleri ölümleriyle sonuçlanmıştır: "...üzre iken kırk 'aded sâhib-tasarruf taraf-ı hilâfda bulunmağın terk-i sarây-ı fânî ile fenâ bulmuşlardır."

⁷³ El (yed) kelimesinin metinde 12 kere yazılması da eserde ısrarla vurgulanan 12 sayısı ile ilgilidir ve kuvvetle muhtemeldir ki aynı zamanda müellifin dönemine kadar gelen 12 Osmanlı padişahını temsilen yazılmıştır.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/9 Summer 2014

yönetiminde olurlarsa Allah onları destekler ve her tür düşmana karşı onlara yardım eder; eğer böyle olmazsa onlar için yapacak hiçbir şey yoktur.” anlamına gelen bir kudret kuşağı kuşattı.

Yine o rüyada sır vasıtasıyla Seyyid Ahi Evran Nimetullah -Allah onun sırrını kutsasın- Osman Han Gazi'ye kabzasına 2650 adet Allah lafzı nakşolmuş; ağzında 199 adet mukatta şeklinde “zulm” kelimesi işlenmiş; bir yüzünde celi yazı ile “Ey kişi! Bu kılıcı al, iyiliği emret, kötülüğü yasakla ki sonsuza kadar saltanat sende kalır.”; diğer yüzünde ise “Kötülüğü emredip iyiliği yasaklarsan ne bir itibar, ne dostun kalır. Bu, bizden sana ve (senden sonra) yirmi dördüncüye kadar (padişah) olacak ve ortaya çıkacak olana Allah'ın ve resulünün bir emanetidir. Güçlü olan zayıf düşerse, bütün kuvvetinle adalet ve hakka sarıl.” yazan çok süslü bir kılıç kuşattı.

Yine o rüyada sır vesilesiyle Seyyid Edebalı'nın koynundan bir güneş doğup Osman Gazi'nin koynuna girer ve Osman Gazi'nin göbeğinden doğu ile batı arasını tutan bir ağaç biter. Öyle ki o ağacın gölgesinde pek çok insan gezer, 29 adet ırmak akar ve o ırmaklar sayısız ırmaklara bölünür ki bu sonraki ırmaklar öncekilerden de büyüktür. (O ağacın gölgesindeki) halkın kimisi tarımla uğraşır, kimi hayvan güder, kimi savaşıyor. Yani toplumun bütün sınıfları kendi işlerini yaparlar.

Ondan sonra gaipen “Ey Osman, otur!” diye bir ses duyuldu ve kible tarafından, mihrabının 95 yerinde “salât ile zekât” yazılmış; 12'si çok güzel, diğer 12'si ayrı bir âlemde 24⁷⁴ kubbeli bir mescit zahir oldu. Bu kubbelerin 17'ncisi hepsine Ülker⁷⁵ makamındadır ki içinde “Ey kişi, otur ve iki denizin yolunu tut! Ey kişi onlara karşı gaflette olma. Onlara emrettiğin gibi dosdoğru ol, çünkü senin işin onlarla tamam olacaktır.” yazılıdır.

Daha sonra heybet ve şiddetle: “Ey Osman, kalk ve bak!” hitabı geldi. Bu hitabın şiddetinden Osman Han Gazi uyandı. Olup bitenden haberi oldu ve ayağa kalkarak üç Allah dostunun gelmesini beklemeye başladı. Biraz sonra üçünün çadırdan içeri girdiklerini gördü. Selam verip Allah dostlarının usulünü yerine getirdikten sonra: “Ey Hz. Osman'ın sırrı olan Osman Gazi, senin bizi rüyanda görüp korkmamana uyanikken korkmana şaşıyoruz. Onun dünya ve ahiret işlerinde sana itimadı var. Seni benzersiz bir müjdeyle müjdeliyoruz.” diyerek Osman Gazi'yi ortaya getirip peygamberlik nurunun edepi ve enreler sırrının kurallarıyla kemer ve kılıcı kuşattılar. Şeyh Edebalı'nın kızı Şerife'yi Osman Gazi'ye nikâhladılar.

Ondan sonra Hâcî Bektaş-ı Velî hazretleri Osman Gazi'ye hitaben dedi ki: “Balım, gülüm, iyiliğim, ey Hz. Osman'ın sırrı Osman Han! On iki ve on dört olunuz!” deyince Seyyid Ni'metullâh Ahi Evren cevaben: “İnşallah daha çok olur. On sekizde düzen yeniden yerini bulur. Olanlar yine bunlardan olur, başkasından olmaz. Yabancıdan vefa gelmez. Erenler olsun, olmasın demezler.” diyerek sözünü bitirdikten sonra bir zaman bakiştılar. Sonra Seyyid Hacı Bektaş-ı Velî cevap verdi: “Balım, gülüm, iyiliğim. Ey Affân'ın sırrı Osman! Sizden olmayınca bizden olmasın.” deyince Seyyid Ni'metullâh Ahi Evren de: “Erenler, himmeti ödünç vermezler. Eline alıp kaldırdıklarını dışarı atmazlar.”⁷⁶ dedi ve sustu. Tekrar Ahi Evran /13a/ Seyyid Ni'metullâh, Hâcî Bektaş-ı Velî'ye seslenerek:

“Erenler menziline mahcubiyet yaraşmaz. Erenlerin attığı ok yerde kalmaz, menzile ulaşır. Erenler canla çalışır, kıskançlar birbirine girerler. Bu gaziye devlet yaraştı. Bütün sultanlar önce bu yoldan geçtiler, üstünlük ve fetih kılıcını erenlerin elinden kuşandılar. Yeter ki peygamberlik kökünden ve velâyet sırrından ayrılıp başka ele yapışmasınlar; saltanat seccadesinde murat sürsünler. Artık olan oldu. Bu gazi saltanat kolayca aldı. Kızgınlık (celâl)⁷⁷ yüzünden iş az daha başka türlü olacaktı. Erenlerin eli bu gazinin saltanat kuşağında ve peygamberlik hanedanının gönül elleri güzel yerlerde, gayret belinde oldukça, Allah'ın emri ve Allah sevgilisinin şefaatiyle, hiçbir kuldân zarar gelme ihtimali yoktur. Ola ki inkâr yoluna sapıp münafık Deccâllere gönül verenler olursa o zaman münafık göçer, bunlar zahmet çeker, ama yine (her şey) yoluna

⁷⁴ Üsküdarlı Hâşim 1717-1782 tarihleri arasında yaşamıştır. 17. kubbeden kastın 17. Osmanlı hükümdarı olduğu bellidir ki bu da 1612-1640 yılları arasında hüküm süren IV. Murad'dır. 24 kubbe derken kendi zamanına kadar gelen padişahları anlamak mümkündür. Zira 24. padişah da 1730-1754 yılları arasında hüküm süren I. Mahmud'dur. Neden 12 veya neden 24 sorularına Hâşim Baba eserinin baş kısımlarında kelime-i tevhidin ilk ve ikinci kısmının 12'şerden 24 harften oluştuğunu ifade ederek aslında zımnen cevap veriyor (5a).

⁷⁵ Metinde “ürker” şeklinde imlâ edilmiştir. Kelimenin “hürker” telaffuzu için bkz. Gülensoy 2011: 2/990.

⁷⁶ Bir kere destek verdikleri kimseleri sonradan bırakmazlar, manasındadır.

⁷⁷ Burada Hâşim Baba'nın “celâl” kelimesini Mevlânâ Celâleddin'i de kastederek tevriyeli kullandığı anlaşılıyor.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/9 Summer 2014

girer. Balım, gülüm, iyiliğim, ey Affân sırrı Osman Gazi! Senden gelecek (kuşaklar) bize (de) oğuldur. Temiz soy, namuslu kuşaktır. Senin soyuna seyyid kanı karıştı, inkârcılar ve münafıklar (buna) şaştı.” dedi.

Şimdi, bu Allah dostlarının adap ve erkânına göre, eski Osmanlı padişahlarının her biri -Allah'ın rahmet ve merhameti onların üzerine olsun- bir Allah dostundan veya Muhammed Mustafa neslinden bir aziz ve muhterem şeyhten himmet kemeri ve manevî kılıç kuşandılar. Hatta Bayezîd-i Velî hazretleri ceddimiz Seyyid Baba Yusuf Efendi'den himmet kemeri ve manevî kılıç kuşanıp adı geçen şeyhin oğlu Ali Efendi ile Mora seferine gittiler. Mısır fatihi Sultan Selim Han, ceddimiz Seyyid Abdullah Efendi'den himmet kemeri ve manevî kılıç kuşandı. 'Azizim merhûm şu anda nurlu Medine'de gömülüdür. İlginç menkabeleri vardır. Ve I. Sultan Ahmed Han, tarikat pirimiz Seyyid Mahmud Hüdaî Efendi'den himmet kemeri ve manevî kılıç kuşandı. Ve Sultân IV. Murat yine hazret-i pirden kuşandılar. Ve Sultan Mehmed Han tarikat şeyhimiz Ehl-i Cennet Efendi'den himmet kemeri ve manevî kılıç kuşandılar. Diğerleri de böyle...

Öyleyse, Osmanlı'nın bu temiz soyunun peygamberlik makamına dayandığı, gerçek seyyid ve şerif oldukları gerçekçi âlimlerin güvenceleri, yakinen bilen araştırmacıların keşifleriyle ortaya çıkan gerçek haber ve rivayetlerle tevatür derecesindedir. Anlatıldığı gibi Sultan Orhan Gazi, Seyyid Şeyh Edebalı hazretlerinin kızları Şerife'den olmuştur...

KAYNAKÇA

- Ahmed Eflâkî (2001), *Âriflerin Menkabeleri*, C.1, Çev.: Tahsin Yazıcı, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul.
- Ali Emîrî (1336), “*Müessis-i Devlet-i Aliyye Osman Gazi Hazretlerinin Taklîd-i Seyf Merasimi*”, *Osmanlı Tarih ve Edebiyat Mecmuası*, C.2, S. 20 (31 Teşrinievvel 1335), s. 463-476.
- ALTINOK, Baki Yaşa (2005), “Yeni Vesikalar Işığında Ahi Evran Velî İle Arkadaşlarının Sürgün ve Şehit Edilmesi” *G.Ü. I. Ahi Evran-ı Velî ve Ahilik Araştırmaları Sempozyumu (12-13 Ekim 2004 Kırşehir)*, Haz. M. Fatih Köksal, Ahilik Kültürünü Araştırma Merkezi, Ankara, s. 63-77.
- ALTINOK, Baki Yaşa (2007), “Selçuklu Ekonomisinde Yabanlu Pazarı ve Bu Pazarın Kurulmasında Ahi Evran'ın Rolü”, *II. Ahi Evran-ı Velî ve Ahilik Araştırmaları Sempozyumu – Bildiriler 13 Ekim 2006 Kırşehir*, Haz. M. Fatih Köksal, A.E.Ü. Ahilik Kültürünü Araştırma Merkezi Yay., Ankara, s. 1-18.
- ALTINOK, Baki Yaşa (2012), “Ahi Evran Velî'nin Kurduğu Yabanlu Pazarı ve Yabanlu Türkmen Aşireti”, *II. Uluslararası Ahilik Sempozyumu, 19 Eylül 2012, Kırşehir – Bildiriler*, C.1, AEÜ Ahilik Kültürünü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yay., Ankara, s. 521-534.
- BAYRAM, Mikâil (1981-1982), “Ahi Evren'in Öldürülmesi ve Ölüm Tarihinin Tespiti”, *İÜEF Tarih Enstitüsü Dergisi*, S. 12, s. 521-540.
- BİRGE, J. Kingsley (1937), *The Bektashi Order or Dervishes*, London, Hartford.
- Bursalı Hoca Can (yz.), *Fütüvetnâme*, Millî Kütüphane Yz. A 870.
- COŞAN, Esat (trsz), *Hacı Bektaş-ı Velî Makâlât*, İstanbul.
- CUNBUR, Müjgan (2004), “Hâşim Baba”, *Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi*, C. 4, s. 412-413.
- ERGÜN, Asuman (2000), *Hâşim Baba Divânı Üzerine Bir İnceleme*, Yüksek Lisans Tezi, Kocatepe Üniversitesi, Afyon.
- FIĞLALI, Ethem Ruhi (1996), “Hünkâr Hacı Bektaş Velî”, *Erdem (Türklerde Hoşgörü Özel Sayısı II)*, C. 8, S. 23, s. 317-336.
- FIĞLALI, Ethem Ruhi (2006), *Türkiye'de Alevilik Bektâşilik*, İzmir İlahiyat Vakfı Yayınları, İzmir.
- GIESE (Gize), Friedrich (1925), “Osmanlı İmparatorluğu'nun Teşekkülü Mes'elesi”, *Türkiyât Mecmuası*, C.1, Matbaa-i Âmire, İstanbul, s. 151-171.
- GÖLPINARLI, Abdülbaki (1990), *Vilâyet-nâme*, İnkılap Yayınları, İstanbul.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/9 Summer 2014

- GÖRKEM, İsmail (2006), *Baha Said Bey – Türkiye’de Alevî-Bektaşî, Ahî ve Nusayrî Zümreleri*, 2. Baskı, Kitabevi, İstanbul.
- GÜLENSOY, Tuncer (2011), *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözlere Köken Bilgisi Sözlüğü I*, TDK Yay., 2011, s. 350.
- Hikâye-i Hacı Bektaş-ı Velî* (yz.), Ankara İl Halk Kütüphanesi Nu. 4280.
- Hilmi Ziya [ÜLKEN] (1340), “Anadolu Târîhinde Dîni Rûhiyât Müşâhedeleri 3: Hacı Bektaş”, *Mihrâb*, Sene: 1, S. 15-16, s. 515-530.
- İNALCIK, Halil (2007), “Osman I”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 33, s. 443-453.
- İNALCIK, Halil (2014), “Otman Baba ve Fatih Sultan Mehmed”, *Osmanlılar*, İletişim Yayınları, İstanbul, s. 137-162.
- KAPLAN, Hayri (2012), “Tarihsel Hayatı ve Görüşleri Bağlamında Ahi Evran’ın Yaz(ma)dığı Kitaplar ve Söyle(me)diği Sözlere”, *II. Uluslararası Ahilik Sempozyumu (Kırşehir, 19-20 Eylül 2012) Bildiriler*, C. 1, Ahi Evran Üniversitesi Ahilik Kültürünü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, Kırşehir, 2012, s. 71-104.
- KARADENİZ, Basri (2006), “Osmanlı- Hacı Bektaş Veli İlişkisi Veya ‘Ak Börk’ Meselesi”, *Akademik Bakış*, S. 8, s. 1-9.
- KARTAL, Ahmet (2009), “Kerâmât-ı Ahi Evran Mesnevisi Üzerine Notlar”, *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, S. 2, s. 223-242.
- KAYACAN, Mehmet (2002), *Hâşim Baba ve Divanı (İnceleme-Metin)*. Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.
- KAYAOĞLU, İsmet (1999), “Mevlana’nın Çağdaşı Derviş Tarikatları, Babalar, Kalenderiler ve Diğerleri”, *AÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. 31, S.1, s. 147-155.
- KÖKSAL, M. Fatih, Orhan KURTOĞLU, Hasan KARAKÖSE, Özer ŞENÖDEYİCİ (2008), *Kırşehir Müzesindeki Ahilik Belgeleri (Ahi Şecerenâmeleri, Beratlar, Vakfiyeler)*, Kırşehir Valiliği Yay., Ankara.
- KÖKSAL, M. Fatih (2011), *Ahi Evran ve Ahilik*, Kırşehir Valiliği Yayını, 3. Baskı, Ankara.
- KÖKSAL, M. Fatih (2012), “Ahi Evran’ın Menkabevî Hayatına Dair Bilinmeyen Bir Eser: *Menâkıb-ı Ahi Cihân-ı Nasreddîn Ahi Evran*”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*, S. 62, (2012), s. 83-108.
- KÖKSAL, M. Fatih (2013), “Gülşehrî”,
<http://www.turkedyatitismersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=742> erişim tarihi: 25.07.2014.
- KÖPRÜLÜ, M. Fuad (1997), “Bektaş. Hacı Bektaş Veli”, *MEB İslâm Ansiklopedisi*, C.2, s. 461-64.
- KÖPRÜLÜ, M. Fuad (1981), *Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluşu*, Ötügen Yayınları, İstanbul.
- KURŞUN, Zekeriya, Seyit Ali KAHRAMAN, Yücel DAĞLI (1999), *Evliya Çelebi b. Derviş Mehmed Zillî Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, 2. Kitap, Yapı Kredi Yay, İstanbul.ası,
- Latîfî (1314), *Âsâr-ı Eslâf’dan Tezkire-i Latîfî*, İkdâm Matbaası, İstanbul.
- MADEN, Fahri (2011), “Bektaşilikte Giysi ve Sembol Olarak Tac”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*, S. 60, s. 65-84.
- Mehmed Zeki (1336), “Taklîd-i Seyf”, *Edebiyyât-ı Umûmiyye Mecmuası*, C.2, S. 76 (13 Temmuz 1918 / 3 Şevval 1336), s. 847-852.
- OCAK, Ahmet Yaşar (1996), “Hacı Bektaş Velî”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C.14, s. 455-458.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
 Volume 9/9 Summer 2014

- ÖZGER, Yunus (2011), "Yusuf Ziya Yozgadî ve Temâşâ-yı Celâl-i Hudâ Adlı Eseri", *Karadeniz Araştırmaları*, S. 28, s. 115-150.
- ÖZKAN, Mustafa (1996), "Gülşehrî", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C.14, s. 250-252.
- Rızâ Nûr (1342), *Türk Tarihi –Resimli ve Haritalı-*, Matbaa-i Âmire, İstanbul.
- SOYYER, A. Yılmaz (2005), "Üsküdarlı Hâşim Baba'nın Anka-i Maşrık'ı", *II. Üsküdar Sempozyumu – Bildiriler II*, İstanbul, s. 108-113.
- ŞAHİN, İlhan, 1988, "Ahi Evran", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C.1, s. 529-530.
- ŞAHİN, Kâmil (1994), "Edebâlî", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 10, s. 393-395.
- Tekirdağlı Hasan Cemalî Baba (yz.), *Menakıbnâme-i Hacı Bektaş-ı Velî*, Milli Kütüphane, Yz A 3045.
- UZUNÇARŞILI, İ. Hakkı (1972), *Osmanlı Tarihi*, C.1, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara.
- ÜNAL, Mehmet – Mehmet Pektaş (2014), "Üsküdarlı Hâşim Baba'nın Varidât'ı", *EKEV Akademi Dergisi*, Yıl: 18, Sayı: 58, s. 715-722.
- YAVUZ, Kemal – M. A. Yekta SARAÇ (2003), *Âşık Paşazade: Osmanoğulları'nın Tarihi*, K Kitaplığı, İstanbul.
- YILDIRIM, Rıza (2009), "Hacı Bektaş Velî ve İlk Osmanlılar: Âşıkpaşazâde'ye Eleştirel Bir Bakış", *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*, S. 51, s. 107-146.
- YILDIZ, Harun (2012), "Hacı Bektaş Velî ile Ahi Evran İlişkisi", *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*, S. 61, s. 187-206.
- YILMAZ, Hasan Kâmil (1997), "Hâşim Baba", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 16, s. 406-407.
- ZORLU, Cem (2003), *Sahîh Ahmed Dede: Mecmuatü't-tevarih-i Mevleviyye – Mevlevîlerin Tarihi*, İnsan Yayınları, İstanbul.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/9 Summer 2014

